

Stech-
flechte!

7.
8
9.
10
11
12.

1 Weismanni f. Christ. Erbsh. f. iusta rationes
collectionis Canonice Scripturarum
Sacrarum, contra modernas quasdam
objectiones vindicatio, Tubingae
1737.

13
14

2 Specimen Magni Nichilii in rebus
vestri religionis, Tubingae 1739.

15

3 Diff. de veritate divina, fuerit
sicut expulsa, tamen usque recurrit
Tubingae 1740.

16
17

4 Varia Sacra, Tubingae 1738.

18

5 Renovata exceptioes contra
divinam institutionem Baptismi et
3. Ceneri Tubingae 1736.

19
20

Responsiones Speciales ad Georgii
Bulli objectiones de justificatione
fidei, Tubingae 1733.

ΠΕΡΙ

ΤΟΥ ΚΡΙΤΟΥ
ΔΙΚΑΙΩΣ, ΟΥΚ ΑΔΙΚΩΣ
ΚΡΙΝΟΝΤΟΣ,

SEV, DE

IVDICE
IVSTE, NON, INIVSTE
IVDICANTE,

AD VINDICANDVM ORACVLVM I. PETR. II, 23.

CONTRA STATORES INFALLIBILITATIS
PONTIFICIS ROMANI,

PRAESIDE

DN. GOTTLIEB WERNSDORFIO,

SS. THEOL. DOCT. EIVSDEMQUE PROF. PVBL. AEDIS O.O.SS.
PRAEPOSITO, ET SENATVS ECCLESIASTICI ASSESSORE,

STVDIORVM FORTVNARVMQVE SVARVM AMPLIFICATORE, OMNI OB-
SEQVII ATQVE HONORIS CVLTV AETATEM DEVENERANDO,

DIE XII. NOV. ANNI SECVLARIS,

EMENDATAE PER LVTHERVM, RELIGIONIS, SECVNDI,
E CATHEDRA IPSIVS,

AVCTOR RESPONDENS

IO. FRIDERICVS, GEORGI F. MICHAELIS,

VVITTEMBERGENSIS, SS. THEOL. CVLTOR,
HORIS, ANTE MERIDIEM, SVETIS, DISPVTABIT.

VVITTEMBERGAE, STANNO CREVSIGIANO.

TOY KPI TOY
ΔΙΚΑΙΩΣ, ΟΥΚ ΑΔΙΚΩΣ
ΚΙΝΗΘΕΝΤΟΣ
SEV. DE

IVDICE
IVSTE, NON, INIVSTE
IVDICANTE.

AD IUDICANDUM ORACIUM I. PHIL. II. 27.
CONTRA STATORES INFELIBRITATIS
POTESTATIS ROMANI.

DI. GOTTLEB. WERRNDORFIO.
SS. THEOL. DOCT. FVNDAM. PROF. PVBL. AEDIS CO. 22.
PRAEPOSITO, ET SENATVS SOCIETATIS SESSORE,
STIPENDIUM PONTIFICIS APOSTOLICI SACR. PAL. APOSTOL. ROMANI
IN QVA M. G. HONORIS CAUSA A. C. 1774. DE. F. B. R. A. N. D. O.
DIE XII. NOV. ANNI SECVLARIS.
MENDATAE PER I. V. THERV. M. RELIGIONIS SECVNDI
E. CATHEDRA I. B. S. V. S.

IO. THORICVS GEORGI. MICHELLIS
VITTEBERGENSIS, SS. THEOL. CVLTOR.
PRAEPOSITO, ET SENATVS SOCIETATIS SESSORE,
STIPENDIUM PONTIFICIS APOSTOLICI SACR. PAL. APOSTOL. ROMANI

PROOEMIUM.

I unquam *oraculum* aliquod sacris in li-
literis, vicissitudinibus variis, pari-
ter atque mutationibus obnoxium fu-
it; illud sane est, quod *1. Petr. II. 23.*
reperitur. Huic enim mox aliquid
adjectum, mox demum, tandem to-
tam ipsius formam internam everfam
esse experimur. Quod ad *primum*:
impingit hic quam maxime CANON XXVIII APOSTOLICVS, qui
hæc verba: *cum percuteretur, non repercutiebat*, proprio aulu,
nulla ratione prævia, dicto Petrino superaddidit. Ita enim
nexus Canonis fluit: *Episcopum, aut presbyterum, aut dia-
conum percutientem fideles delinquentes, aut infideles inique agen-
tes, & per huiusmodi volentem timeri, dejici ab officio suo practi-
pinus, quia nusquam hoc dominus docuit. Econtrario vero; cum
percuteretur non repercutiebat, cum malediceretur non remaledi-
cebat, cum pateretur non comminabatur.* Ne autem huic ca-
noni vim quandam inferre videamur, cum verba ipsius
forfan arbitrarie posita, & in se veritati conformia, pro ci-
tatione, stricte sic dicta, accipiamus: provocamus ad COR-
NELIUM A LAPIDE (a), qui verba hujus Canonis comme-
morata inter variantes lectiones retulit. Hanc autem a
Scriptura discrepantiam, nulla plane auctoritate gaudere,
quisque sine molesto examine facile intelliget. Quam in rem
acute magnus ille CALOVIUS (b) hoc modo judicat, *quod mi-
mirum ita legat, esse tanti momenti, quanti canones illi, hoc est
nullius.* Improbamus proinde merito illos, qui ex hoc spu-
rio fonte, lectioni, a litera Scripturæ abeunti, vim aliquam
probandi tribuunt; cum tamen Canones ipsi, ob suam, in
numero, inter Græcos & Latinos differentiam, veterum
que

A

(a) *Comment. in Actus, Epist. Canon. & Apocal. f. 252.* (b) *Bibl. illustr. tom. II. N. T. f. 149.*

que de eorum auctoritate dubitationem dudum rejecti sint. Imo quoque evictum est, Canones Apostolicos, vulgo sic dictos, non seculo I, sed, medium tenendo inter DALLAEUM & BEVEREGIUM, præeunte *Excellentissimo Dn. P. JANO (c)*, qui hac in re otium nobis facit, saltem plerosque seculo secundo, vel tertio confectos, sed quinto demum, aut multo post Concilium Nicænum, in hunc quem hodie videmus ordinem, esse relatos. Quod alterum spectat, denta est particula adverbativa *de* referente Jo. MILLIO (*d*), in *N. I. verius II*, seu, ut ipse mentem suam in Proleg. (*e*) explicat, in *Actibus & Epistolis Collegii novi*. Hanc autem ipsam corruptionem, quæ forsitan negligentia Librariorum irrepfit, nexus oraculi Petri, cum verbi præcedente, uno quasi impetu prosternit. Cum enim adstructum fuisset, Servatorem nostrum non peccasse, neque unquam dolum in ipsius ore repertum fuisse, res ipsa postulabat, ut cum contrarium poneretur, particula quoque adverbativa adjiceretur. Quod tandem ad *tertium* attinet, tantopere oraculum nostrum, præsertim in rivulis quibusdam est depravatum, ut interna ejus forma, & quasi anima avellatur. Objecto quippe genuino, cui Christus injurias sibi illatas tradidisse dicitur, mutato, & adulterino surrogato, Pronomen reciprocum *se*, violenter intruditur, Adverbioque *directus* prorsus contradictorium significatum, *injuste*, seu, *non juste*, proterve affingitur. Nunc enim non amplius sensus, quem Spiritus S. intendit, observatur, sed plane perversus, imo blasphemus, qui justissimum DEVM injustitiæ arguit, invehitur. Princeps autem codex, qui huic pessimæ depravationi favet, est ipsa VULGATA VERSIO, in Synodo Tridentina a Pontifice Maximo, e cathedra, definitive, authentice pronunciata. Qua ratione itaque hic error auctoritatem æque ac infallibilitatem summi Pontificis infringat,

(c) *Disp. de Antiquit. Canon. Apost. (d) N. T. Græco cum Lect. variant. f. 557. (e) Sect. 1389. & 1423.*

omnium oculis expositum esse credimus. Ille sane, qui approbat, DEO judici justissimo & æquissimo, injustitiam adscribentem, non infallibiliter, sed fallibiliter statuit, imo plane in hæresin & blasphemiam ruit; quæ omnia, cum Pontifex Rom. Vulgatam Vers. approbaverit, in ipsum pelno, ut dicunt, alveo recidunt. Juvat commemorare quædam, ex ore VENERANDI PARENTIS hausta, quæ perplexo stimulum, eo curatius genuinum oraculi Petri sensum, investigandi, addidere. Nimirum CASSOVIAE, quæ est metropolis superioris Hungariæ, cum adhuc ibidem Catholica, Lutherana, & Helvetica Religio vigerent, ut se invicem Professores Lyceorum quotannis ad solemnia provocarent certamina, usu fuit receptum. Verum Patres Societatis Jesu non contenti domesticis antagonistis, quorum tamen vires sæpius sat validas senserunt, vicinis strenuam quoque pugnam indicebant. Accidit itaque anno plus minus 1667, ut invitati tum temporis *florentissimi Eperiensis Statuum Evang. Collegii Professores*, ISAACUS ZABANIUS & ELLIAS LADIVERUS comparerent. Junctis proinde viribus auctoritatem & infallibilitatem maximi Pontificis, quæ in disceptationem veniebat. ex 1. Petr. II. 23. impugnabant, & hunc arietem muro admovebant:

Q. approbat illum, qui DEVM arguit injustitia, ille non est infallibilis iudex contraversiarum fidei.

Atqui P. R. etc.

E. P. R. non est infallibilis iudex contraversiarum fidei.
Propositio sub iſvetis restrictionibus: ex cathedra & definitivè admittebatur; sed nec Assumptio hoc modo negari potuit, quia approbavit, et authenticam statuit Vulgatam editionem, ut ex Synodo Tridentina constat. Jam vero vetus illa versio DEVM, de quo tanquam iudice iusto secundum originalem textum commate hoc 23. agitur, iniuste iudicare pronunciat. Depravationis igitur accusabantur codices, quibus laudati Professores utebantur. Hi urgebant, ut Pa-

tres, e Bibliotheca sui Collegii, codicem aliquem Græcum, haud sublesta fidei, apportarent, qui loco illius *divinos*, quod constanter in textu authentico legitur, *adivos* haberet. Hi satisfactori desiderio *Professorum Eperiensium*, unus post alterum, more Scribarum Pharisaorumque, feminam *in avro-φωρο* deprehensam, accusantium, egrediebantur, nullus tamen revertebatur. Et sic Præsides duntaxat cum Respondente, sociis, qui alias Antagonistas clamoribus obruere studebant, disparentibus, conspiciebantur. Hæc itaque manifesta præbent indicia, Pontificios neque Vulgatam versionem, neque auctoritatem & infallibilitatem summi Pontificis tueri potuisse. Meretur proinde hic locus, ut paulo accuratius introspeciat, & nexus ipsius ex genuinis fontibus deducatur. Hac ratione operæ pretium me facturum existimavi, si argumenta, quæ pro excusanda Vulgata Versione facere possent, sub examen vocarem, iisdemque rationes, quæ invictè genuinam adstruunt sententiam opponerem, ut eo clarius, quam sit jactata illa Pont. R. infallibilitas, luci exponatur. Instigant porro animum meum, ad hoc opus suscipiendum, motus Cleri Gallicani, qui eo tendunt, ut non saltem fucatam infallibilitatem Pontificis summi suspectam reddant, sed prorsus explodant, funditusque evertant. Svadet denique hunc laborem ipsa pietas erga solum patrium, temporisque ratio, quo coetus purior, emendata Religionis per Megalandrum LUTHERVM Jubila sæculi secundi, divina fretus ope, grata mente recollit. Quamobrem stipatus gratia divina, me ad ipsum opus accingo, methodum in *Conspectu Disputationis* exhibiturus.

CON-

CONSPECTVS DISPVATIONIS.

CAPVT I.

ILLA EXHIBENS QVAE PRO VULGATA VERSIONE FACERE VIDENTVR.

- § 1. De variantibus lectionibus agitur, easdemque corruptionem fontium non inferre probatur.
- § 2. Classes variant. lect. constituuntur.
- § 3. Mutationem loci Petri memoriam depravationem esse asseritur.
- § 4. Fons hujus depravationis ostenditur.
- § 5. Historia corruptionis nectitur.
- § 6. Audacia quorundam, simpliciter textum authenticum repudiantium, improbat.
- § 7. Interpretatio quorundam inepta detegitur.
- § 8. Pontificios in aptiore quadam refugium querere monstratur.
- § 9. Pilatum Liberatorem optimum injuste iudicasse, ambabus manibus datur.
- § 10. Nihilominus hoc praesidium Pontificiorum expugnatur.
- § 11. An Commentarii Clementis Alexandr. in Epistolas canonicas *γινωσκ* sint? dubitatur.
- § 12. Stringens ratio contra *αὐθισια* horum Comment. affertur, & hoc modo argumentum Pontificiorum eluditur.
- § 13. Si quidam ex mente quorundam Theologorum sint, qui Didymum pro Vulgata allegent, ad *αὐθισια* ablegantur.
- § 14. Quid de Cypriani,
- § 15. ---- Pontii Paulini,
- § 16. ---- Leonis I, P. R.
- § 17. ---- Glossa ordinaria,
- § 18. ---- variarum lectionum Valesianarum,
- § 19. quid denique de MS. Atrebatensis Collegii sericati auctoritate sentiendum sit? exponitur.
- § 20. Versiones quaedam, ex consensione cum Vulgata, refutantur.
- § 21. Loca Esa. LIII. 7.
- § 22. Jer. XI. 19. atque.
- § 23. Esa. L. 6. Petri corrupto, tanquam *καγαλλια*, favore negatur.

CAPVT II.
SISTENS RATIONES, QVAE INVICTE
GENVINAM ADSTRVVNT SENTENTIAM.

§ 1. Via ad tractationem subsequenter sternitur. § 2. Genuinus sensus oraculi ex ipsius textus visceribus eruitur: Pontifexque R. una cum bastiatoribus, vi approbationis blasphemii erroris, fallibilitatis postulat. § 3. Nullum Codicem Graecum adinos legere, non sine fundamento, statuitur. § 4. Pro genuina lectione Patres Graeci, & speciatim Didymus, allegantur. § 5. Excipit hunc Cyrillus Alexandr. ubi Interpres ejus, tanquam male fidei notatur. § 6. Ad Latinos, & speciatim Augustinum, progressus instituitur. § 7. Huic Fulgentius subjungitur. § 8. Versiones orientales, & sigillatim Syriaca, § 9. Arabica, Aethiopica & Ebraica, errori Vulgatae & Versionis opponuntur. § 10. Occidentales huc facientes, nimirum Anglicana, Italica, Hispanica, Gallica, Danica, Hungarica, Bohemica, Polo-	nitaeque lustrantur. § 11. Locus παρόλητος Jer. XI. 12. tanquam Commentarius dicti Petri adducitur; Cui § 12. Oracula Esa. LIII. 2. Deut. XXXII. 35. Rom. XII. 19. Ebr. X. 3. addantur. § 13. Pontificii inter seipso committuntur. § 14. Cornelius a Lapide impudentiae accusatur. § 15. Pontificiorum, in primis illorum, qui auctoritate sedis Rom. correctioni Bibliorum praesuerunt, iudicium de Vulg. Versi. carpitur. § 16. Auctoritatem Hieronymi, pro Vulgata nihil sacre, adstruitur. § 17. Ex ipsis verbis Correctorum ejusdem concluditur, Vulgatae non esse authenticam. § 18. Vanitas Correctorum omnium oculis exponitur. § 19. Infallibilitas summi Pontificis fallibilis atque erronea in lucem protrahitur. § 20. B. Lutherum ante hos ducentos annos infallibilitatem spuriam P. R. subuertisse, con-

tra

tra A. Contzen: genuinam
vero Scriptura S. summo jure
retinuisse, contra F. Foris O-
trokocsi defenditur.

§ 21. Quantum utilitatis ex de-
turbatione infallibilitatis P.
R. per B. Lutherum facta, La-
ici atque Clerici habeant, tra-
ditur, quod ultimum exemplo
Cleri Gallicani, & turbis
Quesnellianis illustratur.

§ 22. Optatur ut Quesnellius er-
rorem Vulg. Edit. in loco no-
stro Petrino emendasset.

§ 23. Missis controversis Ques-
nellianis, expugnataque infal-

libilitate P. R. & alterum præ-
sidium, antiquitas nimirum
Ecclesia Romana Otrokocsi e-
ripitur.

§ 24. Hinc pro calumnia numi-
sma Romanum A. Contzen
habetur, et ordine inverso in i-
psos Pontificios retorquetur.

§ 25. Calumniandi libido, Ponti-
ficiis propria, a nobis vestigi-
is Christi insistentibus nostro-
que labore removetur.

§ 26. Pio voto pro universa Lu-
therana Ecclesia, & sigillatim
incluta ad Albim Academia ro-
ti negotio colophon imponitur.

CAPVT I.

EXHIBENS ILLA, QVAE PRO VVLGA- TA VERSIONE FACERE VIDENTUR.

§. I.

DAri, non in veteri duntaxat, quod supponimus,
sed & in novo Foedere variantes, ut vulgo di-
cuntur, lectiones, easdemque sat multas, non
indiget operosa probatione, si modo inter alios
obiter STEPHANI CURCELLAEI N. T. & OPUS MIL-
LIANUM introspiciatur. Longe autem alia quaestio est,
an haec lectiones ipsam corruptionem fontium inferant?
quod ut auctoritati Vulgatae suae Versionis consulant, ean-
demque eo altius evchant, Pontificii avidè arripiunt, at-
que omni conatu propugnare student. Intendunt autem
ante omnia, ut illud, adeo ipsis invisum examen versionis
Latinae ad Graecos fontes authenticos, removeant, deinde
vero vim normandi ipsis adimant, hancque ad suam Vul-
gatam,

gatam, impudenti ausu transferant. Hac autem ratione plurima Theologorum nostratium argumenta, contra falsa illorum dogmata, versionem ipsam, & auctoritatem summi Pontificis, eo felicius eludere allaborant. Diserte enim dicit BELLARMINUS (a) *negligentia librariorum violatos esse Græcos codices, ut non sint omnino purissimi, nec tutum sit semper Latina ad Græca corrigere.* Sed huic erroneæ, imo plane hominẽ Christiano indignæ sententiæ, jam dudum satisfactum est a cordatis Ecclesiæ nostratis Theologis, e quorum numero unum sufficiat allegasse CALOVIVM (b), qui sane ita Papicolarum conatus destruxit, ut ipsis vix aliquid remanserit, quod regerere possint.

§. II. Seposita autem tantisper hac controversia, investigabimus saltem, quotnam, qualesque, variantium lectionum classes statui possint. *Celeberrimus GLASSIUS (c) e arundem quatuor recenset, ita, ut mox Additionem, mox Omissionem, mox Mutationem, tandem denique aliquam Transpositionem inferre dicantur.* Eandem, quoad numerum classium, sententiam retinet LUDOLPHUS KÜSTERUS (d), interim tamen quoad rem aliquantum dissentire videtur. *Membrum enim primum harum lectionum dicit esse falso ita dictarum; secundum, dubiarum; tertium, vere quidem talium, sed nullius momenti; quartum denique vere itidem talium, sed alicujus, vel magni momenti.* Non autem opus erit multam in describendis & illustrandis hisce membris operam ponere, cum utrumque ipse KÜSTERUS sufficientissime præstiterit. Nos in præsentis vestigia hujus viri sequemur, cum methodus ipsius ad scopum nostrum sit accommodatissima, remque totam vivis quasi coloribus depingat.

§. III. Si itaque oraculum nostrum, quod legitur
1. Pet.

(a) lib. II. cap. 7. de Verb. DEI. (b) Critico S. diatribe VIII. p. m. 221 seqq. (c) Philol. S. lib. I. tract. II. part. I. p. m. 127. 128. 129. & 130. (d) Præfat. ad N. Foedus Jo. Millii.

2. Pet. II. 23. inspiciamus, ipsiusque lectionem variantem, ubi loco *ducatas, adinac* in quibusdam versionibus, præsertim Vulgata, substituitur; et post particulam *de* Pronomen reciprocum *caus* inseritur, paulo accuratius examine-
mus, ad nullam commemoratarum clasium aptius, quam ad *primam* referri posse existimamus. Jam vero dicta clasif non genuinas, sed falsas variantes lectiones exhibet, quæ non variantium lectionum titulum, sed potius turpium depravationum merentur. Ne autem quid præter rem statuisse videamur, sententiam nostram, tum *removendo*, tum *adstruendo*, probatam dabimus. Quoad *prius*, nihil sententiæ nostræ obstaculo esse poterit, quod hæc lectio apud quosdam Patres, satis vetustos, imo, apud CYPRIANUM bis occurrat. Non enim ad rivulos, ex quibus Patres illi sine dubio hanc lectionem defumferunt, sed ad ipsum fontem erroris, quem *hallucinationem ineptam* esse, sequenti paragrapho videbimus, est respiciendum. *Posterius* quod concernit, non desunt nobis valida argumenta, quibus conficimus, errorem hunc *non ad variantes lectiones*, sed *ad manifestam adulterationem textus*, esse referendum. Ante omnia namque constat, hoc modo *Vers. Vulg.* ejusque depravationem loci nostri, contradictorie a textu Græco dissentire, qui suam *αὐθεντικῶν*, tam ex connexionione, quam convenientia omnium Codicum Græcorum, satis corroborat. Deinde quoque sensum, uti *capite posteriori* demonstrabitur, absurdum, & si secundum scopum textus expendatur, blasphemum plane parit, & tandem se nullo prorsus suffragio ullius codicis MSC. fide digni tuetur.

§. IV. Fontem autem & originem hujus depravationis, si paulo diligentius scrutemur, liquidiorum haud reperimus, quam *insulsam hallucinationem*. Hæc quippe causa est, quod multa Scripturæ oracula mirifice fuerint depravata. Ut dictis fidem faciamus, illustrationis gratia duo loca, ex quorum mutatione ad oculum patebit, hallucina-

B

tionem

tionem multorum matrem extitisse errorum, adducemus. Prior locus apud *Lucam Evang. Cap. II. com. 22.* legitur. Nam cum hæc verba: *καὶ ὅτε ἐπλήθυνον αἱ ἡμέραι τῆς καθαρισμοῦ αὐτῶν*, a quodam rerum divinarum non adeo gnaro, evolverentur, hærebat ipsi aqua, num ista veritati congruant? Ratio dubitationis erat: Quia Christus sanctus sanctorum, si- ve sanctissimus, & in labe originali neque conceptus, ne- que natus, nullum unquam delictum commiserit, non opus fuisse, ut oblatione quadam, quæ ad peccatores spe- ctabat, expiaretur. Et hinc Pronomen Masc. Plur. *αὐτῶν* mutare non sibi religioni ducebat, inque ejus locum Foem. Sing. *αὐτῆς*, quod B. Virgini convenire existimabat, teme- rario ausu surrogare non exhorrescebat. Atque ex tali hal- lucinatione, hanc variantem natam esse lectionem, mani- festoprehendimus, uti in EDITIONE COMPLUTEN- SI, recensita ex MSS. per ROBERTUM STEPHANUM, LE- CTIONIBUS VELESIANIS, VULGATA atque ARABICA VERSIONE conspicitur. Neque tamen & hæc mutatio omnibus arrisit, sed quidam inventi sunt, qui annotante MILLIO & S. CVRCELLÆO, Genus Masc. Sing. *αὐτῆς* sub- stituerunt. Hi forsan defixos in Magnam Matrem habu- erunt oculos, utque eandem a labe originali vindicarent, dubium, quod ex his verbis suboriri poterat, ex animis omnium hac ratione evellere studuerunt. Existimabant itaque ad Christum tantum pronomen illud pertinere, qui tanquam deprecator generis humani, iniquitates mortali- um tulit, omnesque peccatores divino suo cruore a foedi- tate scelerum purificavit. Nihil tamen hac depravatione causæ suspectæ præsidii accessit: cum fratres hi Cadmei se ipsos mutuis conficiant telis, atque negantes affirmantibus, & vicissim, notam hæreseos, JO. PERLINO (e) teste, inu- rant. Alter locus, qui nostræ sententiæ roborandæ infer- vit,

(e) *Apologia Scholastica pro Magnæ Matris ab orig. debito immunitate, Dist. II. cap. I. p. 28. seqq.*

vit, habetur, *Rom. XII. ii.* Vbi lector, in coelesti veritate non satis confirmatus, dubium concipiens de *αὐθεντία* hujus lectionis: *καὶ ἄλλοι λέγουσιν*, cum alias dicatur: Soli DEO servies: in margine sui Codicis *αὐτῶ* substituit, quod, temporis successu, ipsum textum irrepsit, & vitiauit. Quæ facta non tantum ORIGENIS ingentes labores, quorum B. WALTHERVS (f) meminit, sed & aliorum Annotationes marginales senserunt. Ex adducto igitur loco Paulino perspicuum est, & hanc hallucinationem numerum Var. Lecti. ita auxisse, ut simul multos Codices & Patres, quos magno numero MILLIVS (g) adduxit, in suam sententiam pertraxerit. Et crassæ ejusmodi hæsitaciones, in Patu valde obviæ sunt, quæ tamen non corriguntur, sed ab imperitis mordicus defenduntur. Inter quas primario iure numerari debet, quæ ex Joan. XIX. 34. 35. nata est, ubi ex appellativo *λόγῳ*, proprium LONGIN, aliis LONGIR, est confictum, & militi, latus Christi lancea faucianti, inditum. Hunc admodum coecum fuisse, delapsoque in oculos exhiante vulnere cruore, visum recepisse, suaviter somniant. Proinde talia caute legenda, &, nisi oculatiorum incurrere velis cachinnos, ad normam sedulo sunt exigenda. Pari ratione res comparata est nostro objecti in specie mentio facta fuerit, contendebant quidam, de ipsius Christi persona hic sermonem esse, quare Pronomen reciprocum *seipsum* coacte inferebant, cumque Christus se Pilato tradiderit judicandum, qui injuste ipsum condemnaverit, illud *διαιτίας* contradictorio sensu efferebant. Disco itaque solis est expositum, turpem hanc loci Petrini depravationem, crassam circa objectum hallucinationem peperisse. Neque hoc ipsum, apud suos, magnæ eruditionis vir G. ESTIVS (h) dissimulat, & hoc modo magis auctoritati Vulgatæ Versionis consulit,

B 2 quam

(f) *Officina Bibl. Rep. pr. § 328. p. 275. (g) Nov. Focd. ad h. l. (h) Commentar. in omnes Epist. Apost. f. 1171.*

quam omnes reliqui errorum defensores. Tribuit enim hanc lectionem incitiæ librorum, de quibus statuit, quod, cum non intelligerent *Vulgatum Interpretem*, jam olim verba ipsius in sensum magis obviū mutaverint. Hoc porro non parum confirmat LUCAS BRUGENSIS (i), dum PAULINVM antiquo librorum errore deceptum fuisse, fatetur.

§. V. Quo autem præcise tempore hæc depravatio primum irreplevit, vix ac ne vix quidem constat. Id ex monumentis Patrum certum est, errorem hunc satis antiquum, & tantum non ad *seculum III.* & ad ipsius *Cypriani tempora* referendum esse, cujus in Operibus bis allegatus deprehenditur. Nullo modo autem originem ipsius a *seculo II.* deducendam censemus, quia *Commentarii CLEMENTIS ALEXANDR. in Epistolas Catholicas*, qui in *Bibliotheca M. PP.* reperiuntur, ad quos provocari possit, spurii sunt, & nullam fidem merentur. Propagatus autem deinde *seculo IV. & V.* per PONTIVM PAULINVM, *Episcopum Nola-num*, & LEONEM I. *summum Pontificem*, maximam partem vero per *Versionem Vulgata*, atque usque ad nostra tempora retentus, *seculoque XVI.* cum omnibus vulgatæ Editionis commatibus ac propositionibus, in Synodo Tridentina, authenticus pronunciatus fuit. Non tamen omnes inter *Latinos Patres*, (ex *Græcis* enim Pontificii hucdum nullum pro sua sententia adducere potuerunt,) hanc lectionem fallam secuti sunt, sed veritas inter densas etiam tenebras in *Latinis versionibus* conservata fuit, quod suo exemplo FVLGENTIUS & AUGVSTINVS egregie testantur.

§. VI. Ad argumenta, quæ pro *Vulgata Editione* faciunt, si progrediamur, ante omnia mirari subit quorundam audaciam, qui, nullis in medium allatis argumentis, simpliciter textum authenticum rejecerunt. Nam ita EMSERVS (k) in *B. Lutherum* invenitur: *Luther teutschet*
hie mit

(i) *Vid. Bibl. Crit. in locum nostrum Petrinum.* (k) *Vid. ejus N. T. editum 1539, & Annotat. über Luthers neuen Testament, und dem neuen Testament, so Emser verdeutschet hat, editas 1535.*

bie mit vorsatzlichem Gifer, Er stels aber beim dem, der da recht richtet. Et alio in loco: Im letzten paragrapho, do geschriben stet, welcher nit widerschalt, do er gescholtzen ward, nit drevvet do er leid, volget in unserem Text, und underwarff, oder gab sich dem, der in mit Vnrecht verurteilt, welschen Worten Luther gar wil eine andere Nasen macht, und dolmetschet: Er stellet aber beim dem der do recht richtet. Nec aliter sentit ipse DIETENBERGIVS (l), cujus hac de re tale est iudicium: Do wir lesen, und underwarf oder gab sich dem, der ihn mit unrecht verurteilt, dolmetschen die Elmasier diß Wort viel anders und unrecht in ihren Biblien: Er stellet aber beim dem, der da recht richtet. Verum cum isti pro auctoritate & animo elato Lutheri versionem suggillent, impetu Cyclopico innocentem impugnent veritatem, nullasque pro sua opinione adducant rationes: tanquam coecos & impingentes æquo jure missos facinus, nec operosiore refutatione dignos ducimus.

§. VII. Alii sibi persuasum habent, se satis vindicasse *Vulgatam Versionem*, si ex loco hoc depravato commodum aliquem sensum eliciant. Et nisi me omnia fallunt, singuli spurios CLEMENTIS ALEXANDR. Commentarios (m) secuti sunt. Hi enim illud: Tradebat autem iudicanti se, sive semetipsum, injuste, ita exponunt, ut nempe sit ἰπείεβαλον, hoc sensu: Tradebat autem semetipsum secundum injustam legem iudicantibus; utpote justus existens, vel: tradebat DEO injuste iudicantes, i. e. eos, qui eum nequissime condemnabant, & gratis neci ejus instabant, ut supplicia perpetientes, erudiantur. Cui explicationi, quoad singula verba GLOSSA ORDINARIA (n), atque ex parte HUGO DE S. CHARO (o) subscribunt. Sed quis non statim primo intuitu animadvertit, hoc modo dicto huic, prout etiam in *Vulgata* legitur, duplicem sensum adscribi; nunc enim idem esset, ac trade-

B 3

bat

(l) in Bibliis Germ. ad h. l. (m) Vid. tom. I. Biblioth. M. PP. edit. Paris. f. 1237. (n) tom. IV. ad h. l. (o) tom. VII. OO. ad h. l.

bat semetipsum secundum injustam legem judicantibus; nunc vero, ac tradebat DEO injuste judicantes. Hi tamen nosse debuisse, Spiritum S. non esse Spiritum vertiginis, sed in unaquaque propositione simplici totius Scripturæ S. non nisi unicum sensum literalem intendere. Et si verba textus detorsi paulo penitius introspectantur, luculenter apparebit, neque cum dictamine Grammatico utramque hanc explicationem convenire. Sive enim priorem eligas: *Tradebat autem semetipsum, secundum injustam legem judicantibus, sive posteriorem: Tradebat DEO injuste judicantes;* neutra cum verbis Latinis conveniet. Prior namque *singularem* mutat in *pluralem*; altera vero plane cum iisdem conciliari nequit, quia depravationem depravatione cumulat, atque *Dativum* qui ad objectum personale erat referendus, ab eodem plane removet, imo ut saltem sensum aliquem obtineat, pro *Dativo Accusativum* substituit, quem tamen legendi modum *SIXTUM V.* jam jam correxisse, *LUCAS BRUGENSIS* (p) annotavit.

§. VIII. Cum itaque hæc conciliatio non saltem coacta, verum plane erronea sit, prudentiores Pontificii, ut nihilominus *Vulgatam* suam versionem vindicarent, de alia aptiore, quæ sensum verborum corruptorum eo melius exhauriret, cogitarunt. Hinc *HUGO DE S. CHARO* inter alias explicationes, hanc quoque in medium attulit, quod scil. illud: *Tradebat autem judicanti se injuste,* ipsum *Pilatam* respiciat, qui Christum injuste judicavit atque condemnavit. Hanc proinde declarationem cum viderent Pontificis Rom. a seclæ, nullam vim verbis *Vulg. Vers.* inferre, ad unum propemodum communi consensu receperunt. Hinc *ESTIUS* mentionem illius facit, *LYRA* (q) eandem fovet, omni denique studio & conatu, *perpetuus ille, ut sic loquar, Vulgati Interpretis Advocatus ordinarius,* *CORNELIUS A LAPID.*

(p) *Catalogo Rom. Correct. Edit. Vulg. jussu Sixti V. recognita, præmissa N. T. d.ria Mont. (q) Part. VI. Bibl. f. 220.*

A LAPIDE, quamvis sine exoptato successu, mordicus defendit.

§. IX. Nos Pontificiis ambabus largimur manibus, Pilatum omnino Christum injuste judicasse, si vel maxime ipsius iudicium secundum leges Juris criminalis, quæ nostro tempore in foro obtinent, examinetur. Cum enim in Judice ante omnia *probitas, honestas, prudentia, & peritia juris* commendentur & requirantur (*r*), videmus in Pilato vix unum horum requisitorum locum habuisse. Nam infigne *improbitalis* testimonium edidit, Christum non saltem flagellis subjiciendo, sed etiam, quo vesano Judæorum furori gratificaretur, abjectissimo mortis generi adjudicando. *Honestatis* autem nullam rationem habebat, dum, ne forsan in suspicionem apud Imperatorem incurreret, potius justitiam læderet, & justum nihilominus condemnaret. *Prudentiam* vero ipsum destituisse, ex eo apparet, quod objectionem Judæorum, nisi Christum neci daret, clementiam atque favorem Principalis sui nequaquam retenturum, eludere non potuerit; ut *peritiam* eius modo intactam relinquamus. Merito igitur rejicimus sententiam Jo. STELLERI, qui, peculiari tractatu, defensionem Pilati, ejusque injusti iudicii suscepit, atque hac ratione bono jure in censuram CHRIST. THOMASII (*s*) incurrat, qui errores ipsius non modo detexit, sed & solide refutavit.

§. X. Etiam si itaque prolixissime concedamus, iudicium Pilati injustum fuisse: nondum tamen hinc Pontifici aliquid pro sua Vulgata elicere, & ab injusto iudicio Pilati, ad veritatem depravationis loci Petrini concludere poterunt. Et quis quæso hanc consequentiam admittet: Pilatus injuste Christum judicavit; ergo detorsio textus authenticæ, quæ coacte reciprocam *εαυτων* inferit, & Adver-

bio

(*r*) Vid. B. Beyerus in *Delineat. Juris Crim. secundum Institut. Carol. Art. I. post. IV.* (*s*) Vid. ejus *Disp. Lipsia 1675. Præf. ad Frid. Tobias Mœbio, de injusto Pilati iudicio habita.*

bio *deus* contradictorium *adivus* surrogat, erit probanda? Quam maxime autem attendendus est scopus verborum Spiritus S., qui cum hic iudicem injustum non admittat, quod *Capite posteriore* adstruemus (z), neque Pilato in nostro oraculo ullus relinquatur locus, sicque tota Pontificiorum *Ἰσοδωρικῶν* in irritum cadet.

§. XI. Deficientibus itaque argumentis, ex ipso textu depromptis, ad antiquitatem, uti in more ipsis est positum, & auctoritatem Patrum sese conferunt, hicque aliquod erroris sui præsidium quærunt. Primo itaque loco nobis antiquissimum, ex ipsorum mente, corruptionis loci nostri assertorem CLEMENTEM ALEXANDR. (u) afferunt, qui non saltem illam expresse exhibet, sed etiam explanatione sua defendit. Verum quam leve hoc sit argumentum, exinde evincitur, quod jamdudum *Commentarij* CLEMENTIS ALEXANDR. in *Epistolas canonicas*, pro supposititiis habiti fuere. Nullius enim testimonio, quam CASSIODORI (x), se commendant, qui tamen ipse fatetur, *multa quidem in iisdem subtiliter, quadam tamen incaute ipsam CLEMENTEM locutum fuisse.* Quare etiam non dubitavit, cum illos in Latinum idioma transferri curasset, offendicula quædam excludere, ut purificata doctrina securior possit hauriri. Quod itaque ad hanc rem attinet, multum e quidem auctoritati CASSIODORI tribuimus, merito tamen, cum G. CAVE (y) fluctuamus, an *Commentarii* hi, qui in *Bibliotheca M. PP. tom. III. edit. Paris.* & in *Appendice ad Orationem CLEMENTIS* *περὶ τῆς ὁ σωζόμενος πλῆθους*, hodie extant, iidem sint cum illis, quorum CASSIODORUS mentionem iniecit.

§. XII. Stringens autem ratio, quæ plane omnem auctoritatem horum *Commentariorum* deturbat, est, quod præter consuetudinem omnium Patrum Græcorum, in quorum

(z) *Cap. II, §. 2.* (u) *Conf. Cornel. a Lapide l.c.* (x) *Institut. Divin. lib. I.* (y) *De Scriptor. Eccles. f. 56.*

rum tamen numerum ipse CLEMENS referendus, oraculum nostrum, non corrupte duntaxat adducat, verum etiam explicet. Hinc firmiter colligimus, Commentarios illos, non ad tempora CLEMENTIS ALEX., verum ad multo sequiora, quibus jam corruptio hæc locum aspexerit, referendos esse. Sic itaque omnis vis probandi argumento Pontificiorum, ab auctoritate Scriptoris sublestæ fidei petito, prorsus adimitur.

§. XIII. Sublato hoc auctoritatis fulcro, uti ex recensione GERHARDI (z), CALOVII (aa), & RAITHII (bb) accepimus, alii se recipiunt ad DIDYMUM ALEX. atque hunc pro sententia sua allegant. Sed, si dicendum quod res est, huc dum neminem ex Pontificiis, quos evolendi nobis facultas data fuit, invenimus, qui DIDYMUM pro Vulgata Editione facere statuat, & hinc argumentum aliquod, quo ipsa defenderetur, eliciat. Econtrario ipse CORNELIUS A LAPIDE concedit, DIDYMUM ALEXANDR. genuinam lectionem nostram, cum AUGUSTINO, adstruere. Existimamus itaque, si quidam reperiantur, qui DIDYMUM pro corruptione oraculi nostri in medium adducant, non opus esse, ut *Didymo* ipsi culpam adscribamus, huncque, ex mente laudatorum Theologorum, contradictione laborare dicamus, sed saltem ablegandi erunt ad *Enarrationes ejus in Epistolas canonicas*, ubi *ædovicia* eosdem convincet, quod vix, vel obiter tantum, *Didymum* inspexerint.

§. XIV. Missis argumentis, quæ spurio innituntur fundamento, majori jure, Romano-Catholicis, testimonium CYPRIANI inservire posse, conjectamus. Hic enim adhortaturus ad patientiam, argumentum desumit ab exemplo Christi, utque totam rem oraculo Scripturæ comprobet, provocat ad nostrum locum, illumque integrum ob oculos sistit, ita tamen, ut simul error Vulgatæ Editionis

C

nis

(z) *Comment. super Epist. priorem Petri. ad h. l. p. 292.* (aa) *Bibl. illustr. tom. II in N. T. ad h. l. f. 1492.* (bb) *Vindic. Vers. B. Lutheri, ad eundem locum p. 585.*

nis exhibeatur (cc). Alio vero in loco (dd), ad Christum, tanquam exemplar vivendi, se recipit, ubi pariter eodem modo, quo antea, dictum nostrum adducit. Cum itaque hic Pater, seculo jam III vixerit, non parum videtur ipsius auctoritas lectionem nostri textus corruptam promoveri. Nos equidem certo modo æstimamus, magnique facinus auctoritatem veterum Ecclesiæ Patrum; nullo modo tamen illam, in citationibus locorum Scripturæ, ipsis codicibus præferimus, quia hi ex instituto Scripturam S. tradidere; illi vero quandoque incidenter, non inspectis fontibus, loca quædam, memoriæ beneficio, citarunt. Certo itaque nobis persuasum habemus, CYPRIANVM, si Græcum textum inspexisset, longe aliter locum nostrum redditurum fuisse; hoc autem neglecto, quid mirum, quod, una cum aliis, a veritatis tramite aberraverit? Notavimus enim, quoad hanc depravationem, conjici posse, jamjam hoc tempore versiones quasdam corruptas fuisse. Fieri hinc potuit, Cyprianum in talem incidisse, cumque eandem secutus fuerit, in similem errorem esse prolapsum. Auctoritatem porro CYPRIANI, hac in parte, illud imminuit, quod, cum sit e Latinis, hac ratione Græcis Patribus contradicat, qui tamen, cum ipsismet usi sint fontibus, longe majorem, quam Latini, vim probandi habent.

§. XV. Non igitur porro nobis opponi poterit testimonium PONTII PAULINI, *Episcopi Nolani* (ee), qui cum asseruisset, Christum sequi, idem esse, ac ita ambulare, quomodo Christus ambulaverit, modum hujus ambulationis descripturus, locum Petrinum pariter corruptum, ut CYPRIANUS, in medium affert. Cum enim jam tantum erroris hujus antecessorem atque assertorem habuerit, ipse quoque, procul dubio, corrupto exemplari usus, non potuit

(cc) *Tract. de bono patient. OO. f. 200. Edit. Erasmi. Rot. quæ prodit. Basii. 1521. (dd) ad Quirinum lib. III. §. 39. OO. p. 310. (ee) Epist. II. ad Sulpit. Severum. quæ reperitur tom III. Biblioth. M. PP. edit. Paris.*

tuit non fieri, quam, ut seposito, inconsultoque, textu Græco authentico, simili ratione, ut alii, laberetur, et, quemadmodum LUCAS BRUGENSIS de ipso loqui amat, antiquo librariorum errore seduceretur.

§. XVI. His ita confectis, multo minus auctoritas LEONIS I, *Pontif. Rom*, alias *Magni* appellati, aliquid in recessu habebit. Hic, postquam docuisset, Salvatorem nostrum DEI Filium, universis in se credentibus & Sacramentum condidisse, & exemplum reliquisse, ut unum apprehenderent renascendo, alterum sequerentur imitando; posterius, ut Scripturæ suffragio confirmaret, oraculum nostrum, cum antecedentibus duobus commatibus, non tamen aliter, quam ipse PAULINUS, recitavit (ff).

§. XVII. Hinc luculenter apparet, quid aliorum, atque in primis GLOSSÆ ORDINARIÆ, (gg) suffragia, ad tuendam, hac in parte, Vulg. Edit. conferant. Certum enim est, istam, in oppositione ad Patres illos, quos adduximus, multo recentiorum esse temporum, quibus error hic ita disseminatus fuit, ut genuina lectio vix audiretur, vel conspiceretur. Ea enim illorum temporum erat infelicitas, ut Græca tenuisse suspectum, Ebræa, hæreticum esse, putaretur. Hinc barbarie magis magisque incrementa sumente, monachi quoque non e re sua esse existimabant, ut textum Græcum vel Ebræum inspicerent, quin potius Vulg. Vers. contenti, cum eadem errare, quam ex textu authentico genuinam Spiritus S. mentem assequi, malebant. Deinde quoque absurdum foret, errorem ex errore adstruere. Quid enim *Glossa ordinaria* est aliud, quam Vulg. Editio, *περι Πάσχα* perpetua nervosaque explicata. Nam quemadmodum ille exploderetur, qui exinde, quod scripta quædam sub DIONYSII AREOPAGITÆ nomine extant, concludere velit, eadem Scriptori hujus nominis, qui seculo I.

C 2

(ff) de Passione Domini, serm. XIV. Biblioth. M. PP. edit. Colon. tom. V. part. II. f. 842. (gg) tom. IV. ad h. l.

lo I. vitam duxit, esse tribuenda; ita quoque hæc probatio: i-
deo lectionem Vulg. Edit. genuinam esse, quod in Vulgata re-
peritur, communi omnium consensu, tanquam aperta Pet.
Princ. erit rejicienda. Accedit tandem & hoc, quod, si hac in
parte auctoritati *Glossæ ordinariæ* aliquid tribuendum, etiam
id de aliis rebus, in *Glossa* contentis, sit affirmandum. Nunc au-
tem *Glossæ* dictum illud *Matth. XVI.* in quo Papa Romanus fun-
damentum sui domini atque infallibilitatis quærit, non de
Petro, sed de confessione ejus, quam totius Collegii Aposto-
lici nomine deposuit, veritate sic jubente, exponit. Quod si
ergo, in nostro dicto, *Glossa ordinaria* testimonium aliquod
luculentum exhibere possit, id quoque de altero loco, ut
Pontificii admitterent, necessum erit, quod tamen, absque
læsione sui capitis, nequaquam largientur.

§. XVIII. Aliud prorsus iudicium, de VARIIS LE-
CTIONIBUS VELESIANIS, quæ pariter pro Vulg. Interpre-
te faciunt, erit ferendum. Hæc autem a D. PETRO FA-
XARDO, MARCHIONE VELESIO, ad exemplaris Græci ex-
cusi N. T. marginem exterioriorem, minio, e sedecim MSS.
Codicibus adscriptæ erant; & deinceps opera LUDOVICI
DE LA CERDA (*bb.*) in lucem prodierunt. Notatu au-
tem est dignissimum, ipsum MILLIUM (*ii*) primum has
lectiones rejecisse, deinde tamen, Amici cujusdam monitis
locum relinquendo, in Appendicem suam conjiciendas cu-
rassè. Et sane fat magnifice postea de iisdem sensit (*kk*),
ita, ut magnam earum partem, originarium, Italicorum In-
terpretum, textum, referre, adeoque pro genuinis ipsis Apo-
stolorum ferme habendas esse, judicaverit. Non tamen
difficet, Vir industrius, dari quasdam in iisdem lectioni-
bus *interpolatas*, imo plane *ad Vulg. Edit. confectas*, quamvis
raro easdem occurrere pronunciet. Et sane res aliter se
habere non potuit, quoniam MARCHIO VELESIUS, uti ipse

MIL-

(*bb*) *Adversar. sacrar. cap. 91.* (*ii*) *Proleg. sect. 1507.* (*kk*) *Proleg.*
sect. 1311. & 1312.

MILLIUS statuit, scopum sibi præfixerat, eas solum notare lectiones, quæ Edit. Vulg. favebant. Ut autem ad corruptionem oraculi Petri, quæ etiam in *Lectionibus Velestanis*prehenditur, redeamus, merito illi locum inter *confictas ad Vulg. Edit.* assignamus. Cum enim ex sedecim MSS. Codicibus suas lectiones collegerit, nullus autem genuinus Codex, Græcus in primis: *παρὰ τὸν δὲ τῶν νεώτερων ἀδύνατος* legat, prona consecutione elicitur, hanc variationem, uti jamdictum, ad Vulg. Vers. esse confictam.

§. XIX. Ut autem Vulgatus Interpres se quoque MS. quodam tueatur, pro eodem, ex commemoratione LUCÆ BRUGENSIS (11), *Atrebatensis Collegii sericatum* allegari possit. Quale autem illud sit, antiquius, aut recentius, Latinum vel Græcum, (de quo tamen gravibus permoti causis dubitamus,) liquido non constat. Illud tamen evictum esse videtur, MS. commemoratum, exiguae, vel nullius esse auctoritatis. Cum autem ipsi Pontificii hoc non adeo æstiment, imo non vereantur, uti ipse LUCAS BRUG. fecit, genuinam lectionem, spuriae ipsius præferre, neque nos temeritatis ejusdam accusari poterimus, si una cum LUCÆ, MS. hujus auctoritatem non admittamus.

§. XX. Possit tamen ulterius aliquis instare objicendo: Quod si lectio Vulgata hæud genuina esset, nequaquam tot Versiones, eundem cum ipsa errorem fuisse amplexuras. Ita enim *antiqua versio Germanica, Norimberge anno 1483. impressa, habet: Der, do ihm ward gestucht, fluchet nit, do er leyde, er droet nit, aber er antwurt sich in dem, der ihn urteyle unrechtlich; & cum hac N. T. Dresde 1527. typis exscriptum: Welcher nicht wieder schalt da er gescholten ward, nicht dräuet da er leydet. Sondern ergabe sich dem, der ihn auch mit Unrecht urtheilt.* Neque in *Anglicana* aliter fecit MILES COUVERDALE, sed illud *drucatus* per *unryghte* est interpretatus. Ast hæc versiones nihil prorsus ad vindicationem

(11) *Conf. Bibl. Crit. tomo ultimo ad b. l.*

corruptionis Vulg. Verf. conferunt, cum non ex Græco textu, sed Latino depravato sint confectæ, quod luculenter ex *Anglicana*, quam MILES COUVERDALE adornavit, innotescit, cum statim e regione ipsius Vulgaræ adjecta conspiciatur. Sciens præterea alias, qualis est *Germ. Jo. ECCII Aº: 1537.* in lucem emissa: *Moguntina*, auspiciis Jo. PHILIPPI, *Electoris Moguntini*, & opera *Patrum Soc. Jesu Aº: 1662.* typis elegantioribus impressa, in quas idem vitium, ex impura Vulgaræ palude derivatum, deprehenditur.

§. XXI. Ultimo tandem loco Pontificii existimant, se in ipsa Scriptura reperisse fundamentum aliquod, quo in præsentí, Vulgaræ aliquam auctoritatem conciliare queant. Nimirum perhibent in S. Codice dari loca quædam, quæ exacte dicto Petrino, Vulg. Verf. corrupto, respondeant, atque hac ratione saltem fieri potuisse, quod talis lectio, nostro in oraculo, antiquis temporibus obtigerit. Primum HUGO DE S. CHARO somniat occurrere *Esa. LIII. 7.* ubi Vulgarata ita vertit: *Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum.* Apparet itaque statim, quidnam sibi HUGO velit; putat enim verba hæc: *Oblatus est, quia ipse voluit,* convenire cum illis: *Tradebat autem se judicanti injuste.* Hanc tamen explicationem coactam & minus congruam esse, facili negotio conficitur. Neque enim textum originarium observat, neque mentem Spiritus S. genuinam assequitur. Ita namque Ebræa fluunt: *גַּשׁ וְחַוּיָא נַעֲמָה וְהוּא יִשְׁמַח בּוֹ אַף אֶלְטָא* *Afflictus, & ipse excruciatuſ est, & non aperuit os suum,* que B. LUTHERUS ita reddit: *Da er gestraſſe und gemartert ward, that er seinen Mund nicht auff.* Quid igitur hinc HUGO eliciet? sane nihil aliud, quam Vulgatum Interpretem neque hoc in oraculo cum textu authentico consentire.

§. XXII. Alterum CORNELIUS *Jer. XI. 19.* se observasse putat, Vulgatus hunc in modum procedit: *Et ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam: et non cogno-*

vi,

*vi, quia cogitarunt super me consilia dicentes: Mittamus lignum
 in panem ejus, & eradamus eum e terra viventium. Longe
 vero aliter textus authenticus verba hæc proponit, quem
 allegasse apprimè hic necessarium videtur. Ita autem se
 habet: ואני ככבש אלוף יוכל לטבוח ולא ידעתי כי—עלי חים
 חשבו מחשבות נשחיתות עץ בלחמו ונכרתנו מארץ חים
 וישמו לא-יזכר עוד. Et ego sum tanquam agnus amicabile, qui
 ducitur ad mactandum, & nescivi, quod de me tales susceperint
 cogitationes: Perdamus arborem cum fructibus ejus, & excindam
 us eam e terra viventium, & nomen ejus non commemoretur
 amplius. Atque hinc, quantum Vulgatus ab Ebræo textu
 recedat, cujusque expositum est oculis. Vt nihil dicamus
 de אלוף, quam vocem Vulgatus reddidit per mansuetum,
 cum tamen ex sententia LUD. DE DIEU (mm) nunquam
 mansuetum, sed potius assuefactum, (quod mansuetudo ideo
 non respondet, quia agnus mansuetudinem a natura, non
 ab assuefactione habet,) & tandem, ex usu linguæ Arabi-
 cæ, amicum denotet. Id saltem monebimus, quod hæc
 verba: Mittamus lignum in panem ejus, ad quæ explicanda
 Oedipo opus esset, vix umbram sensus, in Ebraico idioma-
 te contenti, repræsentent. Nam radix שרת nunquam si-
 gnificat mittere, aut inficere, sed potius perdere. Deinde du-
 rum esset, si statuertur, per עץ hic loci lignum quodcumque in-
 dicari; quin potius continuatio schematis per eradicationem
 determinat, notionem עץ hic præcisè arborem indigitare.
 Quod denique ad בלחמו attinet, nullo modo contextus
 admittit, ut hoc vocabulum speciatim per panem explicem-
 us. Neque opus erit, ut cum L. DE DIEU ad linguam
 Arabicam confugiamus, si modo notetur canon, quem
 CLARISSIMUS LEIGH (nn) tradidit: לחם innuere fru-
 ctum, quando de arbore dicatur, uno verbo, Synecdochen hic
 speciei, pro genere, occurrere. Si vero vel maxime omnes
 has Vulgatæ versionis a textu authentico discrepantias, mis-
 las*

(mm) Crit. S. f. 245. (nn) Crit. S. part. I. f. 118. col. 7.

fas faceremus, nondum tamen parallelismum aliquem inter verba illa: *Tradebat autem se judicanti injuste*, & dictum, quod scrutamur,prehendimus. Apud *Jeremiam* enim saltem agitur de patientia Christi, quod tanquam agnum amicabilem se exhibuerit: itemque de nefandis Judæorum consiliis, quod penitus ipsum extirpare in animo habuerint. Quisque igitur facile judicare poterit, inter verba loci Petrini corrupta, et inter oraculum *Jeremianum*, nullum prorsus exquisitum nexum dari.

§. XXIII. Tertium tandem ex *Es. L. 6.* idem *CORNELIUS* in medium protulit, quo forsan loco rem totam confectam esse credidit. Si autem illud diligentius examine- mus, neque in hoc exactam convenientiam, cum verbis Petrini depravatis, invenimus. Agitur enim de percutientibus Christum, non de Pilato eundem injuste judicante. Et quamvis nexus aliquis, ex oraculo quodam *Scripturæ*, cum errore *Vulgatæ Versionis* eliciatur, nondum tamen ideo Pontificii præsidium aliquod inexpugnabile se confectos existiment. Nos enim libenter illis damus, Christum se Pilato tradidisse judicandum, quia alias ipsum condemnare haud potuisset; id saltem inficiamur, lectionem hanc, in dicto Petrino, pro genuina esse habendam. Quod cum hucusque satis, infringendo *Adversariorum* rationes, evictum sit, nos, ad demonstrationem sententiæ, menti *Spiritus S.* conformi, Capite sequenti, accingemus.

CA P V T II.
SISTENS RATIONES,
QVAE INVICTE GENUINAM SENTEN-
TIAM ADSTRUUNT.

§. I.

Veritatem, Sole clariorem, multis molestis probatio-
nibus velle demonstrare, idem esset ac, existentiam
dici, cujus tamen lumen oculos nostros perstringit,
labo-

laboriose evincere studere. Simili ratione, veritatem genuinæ lectionis, in oraculo Petri, multis rationibus ut anxie adstruamus, vix operæ pretium esse existimamus. Momenta quippe Adversariorum, quæ in contrarium afferunt, omni soliditate desituuntur. Et quoniam, fonte limpidissimo spreto, ex turbidis lacunis, & nimia quorundam Patrum Latinorum veneratione, sunt hausta, perpetuam merentur proscriptionem. Ne autem videamur optima causa excidisse, hanc quoque in nos suscipere operam non refragabimur. Id autem eo alacriori mente aggrediemur, cum ipsos Pontificios, præsertim ESTIUM atque LUCAM BRUGENSEM, præeuntes habeamus, ex quibus potiora argumenta desumemus, & sic defensores Vulg. Vers. propriis ipsorum armis conficiemus.

§. II. Quo autem de mente Spiritus S. eo certiores reddamur, oraculum Petrinum altiori indagine expendere, ejusdemque nexum accuratius investigare, res ipsa postulare videtur. Adhortatur nimirum *D. Apostolus*, in antecedentibus, servos, qui Christo nomen dederant, ut eodem amore & clementes & austeros dominos prosequantur. Illud namque & gratiæ & gloriæ cedere apud DEVM, si quis propter conscientiam, alienus a sceleribus, innocenter patiatur. Et quamvis hæc omnia illud non svaderent, ipsos nihilominus vocationem, ad perferendas injurias, obstringere, maxime, cum ipse Christus pro nobis passus sit, atque singulare *ὑπογραμμὸν* reliquerit, cujus vestigia exacte premere, nobis incumbit. Descendens autem ad specialem descriptionem, quomodo se Servator noster in passionibus suis gesserit, dicit tandem, *cum omnis peccati expertem, cum malediceretur, maledicta non regessisse, cum pateretur, non comminatum fuisse.* Jam subjungit particulam adverbivam *scilicet*, quæ hic invictio plane argumento continuationem sensus atque materiæ antecedentis, quæ per errorem Vulgariæ editionis infertur, removet, oppositumque innuit, quid-

D

nam

nam Christus e contrario fecerit? qualem medelam adhibue-
 rit? quo solatio erectus fuerit? ad quem, tanquam suis Judici-
 bus superiorem provocaverit? cuique causam suam commen-
 daverit? Atque hic est, de quo Apostolus loquitur, quan-
 do dicit: *παρεδίδε δὲ* (scilicet *ἡρώδην*, quod verbale *Syrus*, de
 quo deinceps agemus, bene ex verbo sequenti supplet, non
 autem *ἑαυτὸν*, quod *Vulgata* somniat,) *τῷ ἡρώδῃ δικαίως*.
 Quisnam autem ille *ἡρώδην δικαίως* sit? non prolixa inquisi-
 tione eget, si perpendamus, Christum non provocasse ad
 Imperatorem, sed obmutuisse tanquam agnum coram ton-
 sore suo; nullus itaque alius erit, quam *Pater ipseus aternus*,
judex ille justissimus, non excluso *Spiritu S. & λόγῳ* inhabitante.
 Atque hoc erat illud singulare solatium, quod servi, Chri-
 sto addicti, qui innocentes ab heris suis injuriis afficieban-
 tur, ex imitatione Mediatoris sui capere poterant. Nunc
 enim videbant adesse aliquem, dominis suis superiorem,
 qui potentiam in ipsos exerceret, quique injurias sibi illa-
 tas, tanquam justus judex, vindicaret, & afflictos ex miseri-
 is tandem eriperet, ad quem tuto in suis calamitatibus con-
 fugere queant. Quo lane insigni solatio, non saltem fru-
 strati, verum etiam in desperationem præcipitati fuissent,
 si auctoritate *Verf. Vulg.*, atque impudenti *CORNELII*
judicio, standum esset. Quomodocunque igitur Pontificii
 suam, pro authentica in Concilio Tridentino a Pontifice,
 e cathedra pronunciantem errare nescio, declaratam, versi-
 onem *Vulg.* palliare studeant, nihilominus tamen certif-
 simum est, cum nullum aliud objectum personale in ulti-
 mis *commatis 23.* verbis reperiatur, quam ipse gloriosissimus
DEVS, Pilatus autem prorsus excludendus, sit, hoc mo-
 do horribilem, ac plane execrabilem *βλασφημίαν* in sanctif-
 simum Numen committi, quam tamen Pontificii, non sal-
 tem approbant, verum etiam, quod adhuc impudentius,
 ipsi Spiritui veritatis impropere audent.

§. III.

§. III. Sufficeret hæc, ex ipso nexu oraculi nostri petita, genuinæ lectionis comprobatio, cum autem Pontificii alia quoque, in primis auctoritatem Patrum, & versiones quasdam pariter urgeant, ne aliquid hac in parte in nobis desiderari videatur, adversariis plura argumenta, & Patres, qui longè majorem vim probandi habent, denique versiones antiquissimas, recentioresque opponemus. Tuemur vero genuinam oraculi Petrini lectionem primo loco, *consensu omnium omnino Codicum Græcorum*, quem ESTIUS ipse ultro largitur, nec CORNELIUS, rigidissimus alias Vulg. Vers. vindex, diffiteri potest. Jam vero certum est, textum Græcum in novo Foedere esse authenticum, & ab ipso Spiritu S. Evangelistis atque Apostolis inspiratum; quis itaque huic, omnibus codicibus consentientibus, se opponere auderet, nisi, quod nefandum, Spiritum veritatis erroris mendacique postulare velit. Vident igitur Vulgatæ defensores, sententiam ipsorum non tantum falsitate laborare, verum etiam homine Christiano prorsus indignissimam esse.

§. IV. Ad Patres si deveniamus, denuo omnes, *quorum monumenta Græce conscripta extant*, veritatem nostræ sententiæ adstruunt. Hucdum enim Pontificii nullum, quamvis anxie quærivissent, nobis objicere potuere; sed potius fateri coguntur, cum LUCA BRUGENSI, Græcos codices, & Enarratores constanter legere: *παρὰ τὸν θεὸν ἡμεῖς δὲ τὸν θεὸν ἡμεῖς δὲ τὸν θεὸν*. Ut autem dictis fides constet, unius vel alterius testimonium in medium proferemus. DIDYMUS nimirum ALEXANDR. (a), postquam egisset de timore servili, dicit: *Petrum laudare hominem Jesum, quod nullum peccatum commiserit, sed cum maledictus fuerit, nulli malum pro malo, aut maledictum pro maledicto, reddiderit, & eos, qui insurgebant adversus ipsum, tradiderit juste judicanti DEO, verbo inhabitanti in semetipso.* Quod DIDYMI testimonium eo notabilius videtur, quo magis ipse DIDYMUS in censuram Pontificiorum incurrit. Mirari autem subit,

D 2

Editores

(a) Enarrat in Epist. Petri, tom. IV. Biblioth. M. PP. edit. Col. f. 215,

Editores Bibliotheca PP. edit. Colon. circa verba Didymi, quæ a Vulgata profus abeunt, nihil monuisse, cum tamen alibi id fecerint. Nempe, ubi ipse probare conatur, timorem servilem esse irrationabilem, ne lector his offendatur, in margine notarunt: caute esse legenda hæc verba, quia videatur damnare timorem pœnæ, seu servilem, tanquam irrationabilem, cum tamen ex se bonus & utilis sit, eo modo, quo S. Thomas (b) exposuisset, atque Concilium Tridentinum (c) tradidisset.

§. V. Alterum testem veritatis e Græcis adducere lubet CYRILLVM ALEXANDRINUM (d), cujus verba, quæ præsentī scopo inserviunt, ita sonant: Ἐν τούτῳ γὰρ μαλιστα θανατάζην ἄξιον, τῆς τε ἀνεξιματίας τοῦ μέτρου, καὶ τῆς ἐνώσης αὐτῆς Φιλανθρωπίας τὴν ὑπερβολὴν. Διὰ τούτο καὶ ὁ Πέτρος ἐπιστέλλει περὶ αὐτῆς, ὡς λοιδορούμενος ἐν αὐτῆς λοιδορεῖ, πάχων ἐν ἡπίλει παρεδόντα δὲ τῷ κρινοῦσι δικάως. Quæ cum adeo sint liquida, non opus erat Interpreti CYRILLI multum laboris in his reddendis impendere. Non tamen est reticendum, eundem munia candidi interpretis, omni ex parte, haud explevisse. Nam cum pari modo verba Scripturæ, a CYRILLO allata, secundum ipsius mentem, atque reliqua, exponenda fuissent, ipse nihilominus, sine dubio ex studio partium, illud παρεδόντα δὲ τῷ κρινοῦσι δικάως sensu profus contradictorio: Tradebat autem judicanti se injuste, transfudit. Atque hæc intempestiva licentia nos cautos esse jubet, ne facile versuibus Patrum, a Pontificiis adornatis, nisi inspectis Græcis fontibus, fidem habeamus, ut errores, in quos alias præcipites ruimus, eo melius evitemus. Plures e Græcis, & in primis OECUMENIUM adducere possemus, sufficient tamen hi duumviri, in quorum ore firmum testimonium stabit.

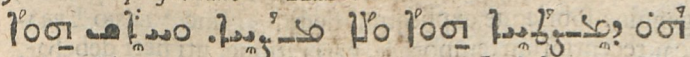
§. VI. Jam ad Latinos progredimur, & totidem Patres, magnæ fidei & auctoritatis, qui pro veritate oraculi Petrini loquuntur, ob oculos sistemus. Primus est AUGUSTI-

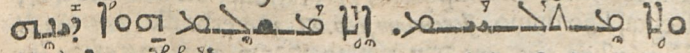
(b) 2. 2. Q. 19. art. 4. (c) Sess. VI. c. 6. can. 8. (d) tom. IV. OO. f. 513. & 514. edit. cura Jo. Auberti Interpretis Regii Lutetia: adornata.

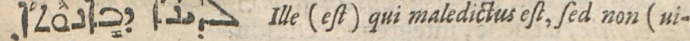
GUSTINUS (e), ingenuus dogmatum Ecclesiæ purioris, Lutheranae, assertor, qui neque hac in parte veritati deesse voluit. Hic enim, dum in oraculo Joanneo, ubi asseritur, Patrem neminem judicare, sed omne judicium filio tradidisse, versatur, objectiones quasdam, ex dictis Scripturæ S. format, inter quæ & nostrum locum hunc in modum allegatum reperimus: *Qui peccatum non fecit, nec dolus inventus est in ore ejus, qui cum malediceretur, non maledicebat, cum injuriam acciperet, non minabatur, sed commendabat illi, qui juste judicat.* Quæ translatio ita textui Græco authentico consona est, ut facile omnem ipsius vim exhaustisse videatur.

§. VII. Alterum locum tenet FULGENTIUS (f), qui, cum longa meditatione exposuisset, Christum, & quoad animam, & quoad corpus, nobis exemplum aliquod reliquisse, id D. Petrum, hoc in loco, indigitare affirmat. Divinitati enim non adeo magnæ laudi ducendum esse, quod peccatum non commiserit, quia non peccare DEI sit proprium; corpus autem solum non exhibere nobis potuisse exemplar justitiæ ab animabus nostris observandæ. De dicto autem ipso nihil habemus quod moneamus, sed cum eodem modo, quo AUGUSTINUS, illud proferat, id quod de hoc superiori paragrapho diximus, de FULGENTIO hic erit repetendum.

§. VIII. Missis Patribus, ad Versiones convertimur, atque omnibus præferimus antiquissimam illam Syriacam, si non ab Apostolo, uti B. PFEIFFERVS loquitur (g), saltem ab Apostolico viro profectam. Habet se autem hunc in modum:

Ille (est) qui maledictus est, sed non (ni-

D 3

cissim)

(e) tom. IX. OO. per Erasm. Rot. Bas. 1529. edit. tract. XXI. in Joannem, f. 128. (f) ad Trasimundum Regem lib. I. cap. u. Biblioth. M. PP. edit. Col. tom. VI. (g) Crit. S. cap. X. Sect. 4. §. 3. p. 282.

cissim) maledixit, & passus est, & non minatus est, sed tradidit causam suam judici justitia. Observamus autem in hac singulari plane periphrastica explicatione, dubium illud, quidnam post *παρεδίδε* subintelligendum sit, singulari artificio, textui quam maxime conformi, removeri. Cum enim nihil alieni in sensum hujus dicti inferendum esset, optime, quia de aliquo *νεβουσι δμαλος* hic agebatur, verbale suo themati conveniens, nempe *νεβου* post *παρεδίδε* Interpres subaudiendum putavit. Sapienti pariter consilio illud *νεβουσι δμαλος* per judicem justitiæ paraphrastice reddidit, ut, si aliquis irruat in textum Græcum, semper extet antiquum monumentum, ex quo ille, juxta sensum, qui temporibus, Apostolorum proximis, obtinuit, vindicari queat. Vnde adeo illi, qui temere corruptam lectionem secuti sunt, Syrum vel non intellexisse, vel nunquam inspexisse, ob foeditatem erroris, censendi sunt.

§. IX. Quoniam itaque SYRVS sensum loci hujus, aliqua ex parte difficilem, egregia sua *περιφρασει* omnium quasi oculis exposuit, non se male acturum ARABS existimavit, si suam versionem ad modum Syriacæ adornaret. Quare etiam post *παρεδίδε* vocem aliquam, Syra, causam notanti, synonymam inseruit, & illud *νεβουσι δμαλος*, misso Ebraismo, ut dicitur, qui in Syriacæ versione occurrit, per judicem justum explicavit. Neque aliter AETHIOPS dictum nostrum, in translatione sua, interpretatus est, sed textum Græcum, non seposita omni ex parte versione Syriacæ, secutus, sensum Spiritus S., uti a bono interprete requiritur, genuine sobrique explicatum dedit. Hinc VERSIO EBRAICA, recentiorum temporum, pari ratione, uti fieri debebat, secuta, sine dubio, *Jeremiam, cap. XI. 20.* verba illa: *παρεδίδε δε το νεβουσι δμαλος*, per *כי-נתן לשופט צרק* quoniam tradidit iudici justitiæ, sat bene, integreque reddidit.

§. X. Cum orientales, quas nunc lustravimus, plurimæ pariter occidentales, textum Græcum diligenter observant

vant. *Versioni hinc Anglicanae MILITIS COVVERDALE,* cuius mentionem *precedenti Cap. §. 19.* fecimus, *aliam, speciali Regis mandato, ad textum originalem examinatum, editamque Edimburgi 1633.* opponimus, quæ Græca verba hunc in modum exprimit: *But committed himself to him that judgeth righteoussy.* Pari ratione procedit ITALVS, qui ita habet: *Ma rimetteva la causa a colui, che giudica giustamente,* HISPANUS: *Sino remittio la causa al que juzga justamente,* GALLUS: *Mais se remettoit a celui, qui juge justement,* DANVS: *Men hand sette det ind til dem, som domer rettelige,* HUNGARVS: *Hanem annac badgya wala az boszszuállást, azki igazán ítélt,* BOHEMVS: *Ale porauel (kriwoy) tomu, genz spravedlīwe sadzi,* POLONVS *tandem; Ale poruczyl (pomste) temu, ktory sprawiedlīwie sadzi,* aliique complures. Ex allatis itaque versionibus satis superque patet, corruptam, in dicto nostro, lectionem, quam Vulgata Editio exhibet, augustiori domicilio non receptam, ipsi saltem domesticam permansisse.

§. XI. *Genuina sic lectione, tam ex connexionem textus, quam suffragio tot Patrum, fideque dignarum versionum, adstructa, ultro nobis via, majori jure, quam Pontificiis, ad loca παραλλα panditur.* Siquidem sententia, quam defendimus, veram Spiritus S. mentem candidè exhibet, non dubitandum, præcipue cum de passione Servatoris sermo sit, de qua tot vaticinia V. T. extant, aliquod oraculum huic simile se esse oblaturum. Ut autem eodem Pontificiis navos ipsorum demonstramus, statim ad oraculum *Jer. XI. 20.* quod verba illa, quæ ipsi pro depravatione sua allegant, indivulso nexu excipit, nos convertimus. Sane videntur hac in parte imitari ululas lucifugas, quæ ne radiis lucis collustrentur, atque objecta distinctius percipiant, tenebras adamare consueverunt. Similiter & ipsi, ad comma saltem antecedens, in quo parallelismus quidam obscurior, cum argumento dicti nostri, plane

plane nullus autem cum depravatione ipsius reperitur, se recipiunt, ne forsan, si & v. 20. tanquam locum παράλληλον allegent, omnibus innotescat, quod Vulgata in errore versetur. Notabilia sane sunt verba, quæ omnino suadent, ut statuamus, hic *Jeremiam*, tanquam typum Christi, desertum esse. Nam non saltem illa, quæ in ipso *commate antecedenti* leguntur, Servatori nostro pari modo evenerunt, sed etiam hæc, quæ nostro in versu dicuntur, commode ad ipsum applicari possunt. Vt autem ad scopum nostrum accedamus, non melius rem adumbrare poterimus, quam si dicamus, comma hoc *Jeremianum* esse justum Commentarium verborum *D. Petri*. Hic enim commemoratur, quid nam post παράδοξ concipiendum sit, nempe ריב *causa*, atque quis nam sit ille κριτων δικαιος, nempe יהוה ריב *causa*, ut *עבירות שפט צדק כהן כליות לו* egregie explicatur. Quod autem ad verba illa: ארמה נקמתך מהם attinet, etiam hæc Christo tribui possunt, modo hoc notetur, esse verba de praefacte peccantibus, & in malitia sua perseverantibus, quales Judæi erant, qui Christum neci dabant, intelligenda.

§. XII. Huc quoque pertinet *Esa. cap. LIII, comma 2*, quem locum ipse ESTIVS, & dudum ante ipsum, CYRILLVS HIEROSOLYM. (b) pro parallelo, cum dicto Petrino, sobrie explicato, agnoscit. Neque male sentiunt, qui Petrum ad illud *Deut. XXXII. 35*, a Paulo *Rom. XII. 19*. & *Ebr. X. 3*. repetitum: *Mibi vindicta, ego retribuam*, mentem intendisse existimant, inter quos denuo ESTIVS erit referendus. Nec ipse CORNELIVS sustinet diffiteri, hæc oracula egregie inter se convenire, hincque comparisonem quandam inter illa instituit, atque singularem ipsorum nexum eleganter demonstratum dedit.

§. XIII. Et quid tandem multo labore opus erit, cum ipsi Pontificii, in oraculo controverso, Vulgatam corruptio-

(b) *Catechesi XIII. Biblioth. M. PP. edit. Col. tom. IV. f. 426. col. 2. lit. G.*

ruptionem passam fuisse fateantur, et pro nostra sententia fortiter militent. Ita G. ESTIVS non disimulat, *Interpretem Vulgatum, cum non intelligeretur, librorum inscitia, jam olim in sensum magis obvium fuisse mutatum*, quare etiam depravationem illam, inductione argumentorum, pro vera lectione, solide refutavit. Testem pariter veritatis se exhibuit LVCAS BRUGENSIS, qui primo quidem paululum timidior (i), omnia auctoritati Pontificis maximi permittens, sibi saltem ex *Notationibus suis* augurari sumit, legendum esse, *Tradebat autem iudicanti iuste*. Alio tamen in loco, ingenuè errorem in Vulgata commissum fuisse, largitur, & rationes invictas sane contra eandem in medium adducit. Hinc ERASMUS, cum versionem Novi Foederis adornaret, non dubitavit hic Vulgatam emendare, quod *non ad animi sui somnium*, uti ipse loquitur (l), *sed ad probatissimorum, etiam Latine lingue, Codicum & citationum fidem*, de quibus ipse agit, suscepit. Hunc, cum veritatis luce plane obruerentur, in emendando imitati sunt LAURENTIUS VALLA, ISIDORUS CLARIUS, ZEGERUS, auct. referente RAITHIO (m), post æstum, HUGO GROTIUS, GAGNEJUS, EMAN. SAA, AR. MONT. PAGNINUS, aliique complures.

§. XIV. Hæc omnia, quamvis probe nota essent CORNELIO, uti ex ipsius farragine apparet, non tamen hominem, servili plane modo sedi Romanæ addictum, corrigere poterant, quo minus impudenter statuerat, absurdam illam, & in DEUM injuriam Vulg. Vers. lectionem ipsa veritate veriore esse. Jam autem de indole veritatis, viro ingenuo atque candido, non ex studio partium, sed natura rei judicandum esse, ipsa sana ratio dicitur; Sed

E

quid

(i) Variis lect. Latin. Bibl. ex vetustis MSS. collectis, quibus possit perfectior reddi, feliciter coepta correctio, si accedat summi Pontif. auctoritas. Premissa sunt hæc lectiones N. T. Ar. Mont. (k) Vid. denuo Bibl. Crit. in nostrum locum. (l) Prefat. ad Annotat. in N. T. (m) Vindictis Vers. B. Lutheri h.c.

quid CORNELIUS? ille nequaquam sibi religioni ducit, quo tantum, sic dicto, Vicario Christi placere studeat, sententiam, quæ DEVM injustum pronunciat judicem, infelici, cyclopicoque ausu, Spiritui veritatis impingere. Quid quæso tandem, si opinio, quæ DEVM injustitiæ arguit, tantam approbationem meretur, pro falso erit habendum?

§. XV. Rubore suffundantur igitur Pontificiū, præcipue illi, qui *auctoritate sedis Apostolicae correctioni Bibliorum præfuerunt* (n), quod inter magna beneficia, quæ per sacram Tridentinam Synodum DEVS Ecclesiæ suæ contulerit, id in primis numerandum censeant, quod Vulgata Editio, tam diu in Ecclesia probata, gravissimo decreto authentica sit declarata. Quacunque enim ratione notio authentica sumatur, nullo modo Verf. Vulg. citra manifestam falsitatem, inexcusabilem absurditatem, injuriamque in DEVM, applicari potest, id quod invictissimis argumentis B. CALOVIUS (o) fuisse comprobatum dedit. Ab enclinate autem, quod imputant aliis versionibus, non paucas illarum, ad hæreses confirmandas, licenter detortas videri, Editionem Vulgatam nullatenus absolvere potuerunt. Nec opus erit, ut ad alia progrediamur exempla, cum locus noster Petrinus, id satis superque evincat. In hoc namque DEVS justus iudex, imo ipsa justitia, nihilominus injustum iudicium ferre, proterve asseveratur, quod non duntaxat hæreticum, sed plane blasphemum dicendum.

§. XVI. Quando autem se ad auctoritatem HIERONYMI recipiunt, pro invalido nulliusque momenti argumento est habendum. Sub iudice enim huic dum lis est, cuinam Vulg. Verf., uti hodie extat, sit adscribenda? Nostratis Ecclesiæ Theologi non immerito in dubium vocant,

HIE-
(n) Vid. Præfat. ad Lectorem, per illos, qui, auctoritate sedis Apostolicae, correctioni sacrorum Bibliorum præfuerunt, præmissa Bibl. Vulg. Edit. Francisci Harai. (o) Critici S. diatribæ nona integra.

HIERONYMUM auctorem hujus versionis extitisse, quum nec dictio, in plerisque locis, *Hieronymiana* respondeat, sed potius barbara sit, & a puritate dicendi *Hieronymiana* longe deflectat, nec ita Ebraicum textum, uti HIERONYMVS de se profiteretur, insequatur. Non autem id solum abnstratibus statuitur; sed multi pariter e Pontificiis, emunctioris naris, hanc sententiam intrepide defenderunt, inter quos PAGNIVS, PAVLVS SEMPRONII EPISC., ERASMVVS, DRIEDO aliique reperiuntur, de quibus si plura desiderentur, B. CALOVIUS (p), atque WALTONVS (q) conferri merentur. Quod si standum esset iudicio quorundam e Pontificiis, qui contendunt, Vulgatam esse *Ἰσόπνευστον*, vel per infallibilem Spiritus S. assistentiam adornatam, quod tamen, ut CALOVIUS loquitur, non nisi stupidis & mente captis adversarii persuadeant; non possumus, quin existimemus, HIERONYMUM nunquam auctorem Versionis. Vulg. fuisse. Ipse enim fide dignissimum hac de re iudicium ferre potuisset, quod tamen nullibi occurrit. Accurate e contrario ille, *inter vatem & interpretem distinguit, ibi dicit Spiritum ventura predicere, hic eruditionem & verborum copiam, ea, qua intelligit, transferre; nisi putandum sit, pergit Hieronymus, Tullium, Oeconomicum Xenophontis, Platonis Protagoram, & Demosthenis pro Ctesiphonte afflatum Rhetorico Spiritu transtulisse (r)*. Et, si HIERONYMVS hanc versionem Spiritu Sancto afflatus confecisset, quid opus fuisset, ut tot summi Pontifices, in ea, non solum ad vetustissimos codices MSS. repurganda, sed, quod notatu dignissimum, ad Græcos Ebraicosque fontes, uti ipsi *Correctores* loquuntur, *examinanda*, tantoperè desudassent.

§. XVII. Id non parum illi ipsi, qui emendationi *Bibliorum presuerunt*, confirmant, dum difficile putant, pro humana imbecillitate, affirmare, esse hanc castigatam Editionem

E 2

(p) *Critici S. diatribe IX. §. 5.* (q) *Apparatu Bibl. Proleg. in Bibl. polyglot. n. 9. f. 356. seqq.* (r) *Prefat. ad Pentatev. tom. III. OO. per Evasin. 1537. edit. f. 14.*

nem omnibus numeris absolutam, saltem minime dubitandum, ceteris omnibus, quæ ad hanc usque diem prodierunt, emendatiorem, purioremque, extare. Imo palam profitentur, nonnulla consulto mutata, alia vero, quæ mutanda videbantur, consulto immutata esse relicta. Unde itaque concludetur, esse hanc versionem, Spiritu S. dictante, ab Hieronymo confectam? quum non sit absolutissima, sed vitiiis plerisque obnoxia. Culpa enim vel in ipsum Spiritum veritatis est referenda, quod blasphemum; vel injuriæ temporum adscribenda, quod denuo statui non potest. Hac ratione namque providentia summi Numinis vicissim vapularet, utpote, quod versionem a Spiritu S. dictatam, sicuti Ebræos Græcosque fontes, integram conservare vel noluisset, vel non potuisset,

§. XVIII. Hæc omnia tamen magno, uti videri vult, animo, Pontificij spernunt, & nihilominus Vulgatam, tanquam de coelo delapsam, suspiciunt, atque in primis in emendatiore Vaticano codice nihil non canonicum, nihil adscititium, nihil extraneum appositum fuisse, aliis persuadere volunt. Si hæc ipsorum firmiter staret sententia, tum neque ulla propositio in tota emendatiori Vulgata Edit. inveniretur, quæ errorem leviolem vel graviolem in se contineret. Sed hac ratione a canonica auctoritate neque spuria lectio dicti nostri Petrini excludenda foret, quæ tamen uti sapius ostensum, ipsum DEVM injustitiæ arguit, nullaque genuina ratione vindicari potest.

§. XIX. Sed, ut denuo verbis CALOVII (s) utamur, hæc ipsorum est infallibilitas, quam Præfuli Romano adscribere non erubescunt. Enim vero, cum ipse Papa, in Concilio Tridentino (t), Versionem Vulg. simul cum falsa lectione in oraculo Petrino e cathedra & definitive authenticam pronunciaverit, non potuerunt non quidam ex Pontificiis, quibus auctoritas Sedis Romanæ curæ cordique erat, illam defendere, imo genuinæ lectioni præferre, ne infallibilitas
Papa-

(s) *Bibl. illustr. l. c. (t) Sess. IV. decret. II.*

Papalis uno quasi impetu deturbaretur. Sed quocumque modo rem aggrediantur, infallibilitas Sedis Rom. quam maxime vacillabit. Si enim statuam lectionem illam, quam Vulgata nostro in oraculo suadet, esse spuriam, re ipsa infallibilitatem affectatam ejus proscribunt. Hinc enim infallibiliter inferitur, Pont. Rom. *pro cathedra atque definitive* pronunciantem, tam gravem errorem designasse. Jam ab actu secundo, ad primum, bene concluditur. Sin autem, quod probabilius, ac menti Pontif. Rom. magis consentaneum, pro genuina venditent, nihilominus de, tantopere prætenfa, infallibilitate actum erit. Quod enim jam supra est evictum, hic tuto applicare licebit. Nam cum per lectionem spuriam, summum Numen, justissimus ille iudex, injustitiæ arguatur, hætenus bono jure, cum *laudatis, & jam beatis, Professoribus Eperiensibus*, asserendum erit, Pontificem, Vulg. Verf. *pro cathedra & definitive* approbando, canonizando, & avthenticam pronunciendo, juxta causæ Moralisleges (*u*), quæ tamen, prudentum iudicio, gravius, quam Naturalis, vapulat, immunitate errandi excidisse, ac blasphemix, quam illa designat, participem factum esse. Id quod erat demonstrandum.

§. XX. Atque hanc sedis Romanæ infallibilitatem, qua totus terrarum orbis fascinatus quasi tenebatur, divino excitatus Spiritu, *Megalander noster LUTHERUS*, ante *hos ducentos annos*, tanquam inane commentum omnium oculis exposuit. Quicquid enim regerat ADAMUS CON-TZEN (*x*), certum omnino est, *Divum LUTHERVM*, thesibus suis, indulgentiis TEZELII, nundinatoris, profani potius quam sacri, oppositis, primum ictum infallibilitati Pont. Rom. infixisse, felicique omine, Reformationis Ecclesiæ,

E₃

hucus-

(u) *Modi Caus. Mor. vid. apud Thom. Aq. Secund. Secund. Q. LXII Art. 7. p. n. 200. Conf. Chemnitius tom. I. LL. Loc. VII. cap. 8. f. 240. item Val. Veltbem. Inslit. Metaph. cap. XXIV. p. 1073. -- 1205. (x) Jubilo Jubilorum Jubileo Evangelico &c. Moguntia edito 1618, ad annum MDXVII. p. 18. & 19.*

hucusque densis tenebris barbarici, tyrannidisque degene-
 rum Petri successorum, obfuscatæ, fundamentum posuisse,
 quod ipsum *Præses meus*, (y) *idemque Præceptor ac Evergeta*
omni observantia ad cineres usque prosequendus, & nuper ad-
 modum *Summe Venerabilis Epopta Dresdensis*, LOESCHERUS
 (z), ad oculum ostenderunt. Probe enim magno huic Vi-
 ro constabat, solius DEI esse, donare indulgentias, cum so-
 lus admittere non possit culpam, quod ex oraculo Petrino
 FULGENTIUS egregie deducit. Non tamen omnem pror-
 fus infallibilitatem B. noster LUTHERVS ex Ecclesia pro-
 scriptam, sed eam tantum ad Scripturam restrictam voluit.
 Quod enim male habet OTROKOCSIUM (aa), *Protestantes*
non ullam in medio sui agnoscere cathedram, vel confessum Docto-
rum, in cuius verbo ac decisione unicuique Protestanti necessario
standum foret, sed omnia ad Scripturam examinanda esse censere,
 id saltem a nobis infallibilitatem, Pont. Rom. adscriptam,
 removet, quam etiam remotam volumus. Quid enim
 Ecclesiam juvaret talis consensus Doctorum, qui pro in-
 fallibilitate sua, sententiam, quæ ipsum DEVM injustum
 constituit iudicem, certam, omnique exceptione majorem
 nobis obruderet. Nos potius illam, quam OTROKOCSI
 vilipendit, infallibilitatem Scripturæ S. omnibus antefe-
 rendam esse existimamus. In illa enim, teste PETRO, ha-
 bemus

(y) *Disp. de primordis emend. per Lutherum Relig. n. VII. §. in primis*
§. quorsum etiam faciunt n. ix. x. & xi. (z) Vid. die Römisch-Ca-
tholischen Discurse vom Evang. Luth. Jubel-Jahre. Disc. II. p. 41. 42.
seqq: (aa) Franciscus Foris Otrokoesi, Helveticæ Religioni addictus,
vir multa lectionis, ex Hung. ad trivemes abductus, inde liberatus, per
Italiam, Germaniam, Angliam & Belgium, iter cum mora faciens, mul-
tas Academias & Bibliothecas lustravit, eruditionemque confirmavit &
auxit. Redux in Patriam, munere sacro Cassovia fungebatur; hinc re-
lictæ provincia, sibi demandata, cuius rei genuina causa nondum innotuit
Hollandiam repetiit. Inter fluctus tandem conscientie Sacris Romanis
accessit, & præter alia Examen Reformat. Lutheri & sociorum, Tyrna-
via 1696. in lucem emisit, resutatus a Woodroffio Theologo Oxoniensi.
Vid. illud, quoad l. c. cap. I. n. 3. p. 3.

mus *Βεβαιώσον τὸν προφητικὸν λόγον*, cui tanquam lucernæ
splendenti, in loco obscuro, si attenderimus, optime salutem,
& rebus nostris consulamus. Mirum itaque est, Pontificios,
aliam præterea querere infallibilitatem, quam illam, quæ
tanta cum *παρρησία* a *Petro* omnibus commendata fuit, ut
adeo facile appareat, quam multis variisque modis *Petrus*,
& *Pontifices Romani*, a se invicem dissideant.

§. XXI. Deturbata autem, ope B. LUTHERI infalli-
bilitate Pontif. Rom. omnibus quasi velum, quod oculis
ipsorum appensum erat, detrahebatur. Principes enim
nunc demum intelligebant, se non propter delicta sua huc-
dum a Papis vexatos fuisse, sed potius, ut ditioribus viri-
busque suis exuantur, thesauri vero Pontificis indices incre-
menta fumant; reliqui autem experiebantur, sibi tantos
sumtus, non pro cura animarum suarum, sed ut divitiis e-
mungantur, faciendos fuisse. Hinc bono jure A. CON-
TZEN piis lacrymis, ad *Imperatorem Augustum*, *Reges*, *Princi-
pes*, *Res publicas*, *Populosque*, superledere potuisset. His enim
Reformatione B. LUTHERI optime consultum fuit. Et,
si rem penitus introspeciamus, nihil aliud CONTZENIUS
intendit, quam ut *Imperatorem Augustum*, *Reges*, *Principes*, o-
mnes denique in foedam illam servitutem postliminio redu-
cat, qua seculis maxime XI. XII. XIII. & XIV. qui ad cla-
vum Reip. sedebant, a Pontificibus indigne habiti, vexa-
tique fuerunt. Non autem Laici tantum sibi suisque rebus
melius prospiciebant, verum etiam ipsimet Clerici, qui ni-
hilominus sub jugo Pontificis constanter manserunt. Hu-
jus rei luculentum reperimus exemplum in *Clero Gallicano*,
qui libertatem Ecclesiæ suæ, extincta fraude Pontificum
sub Francisco I. *Sanctione pragmatica*, redintegrare studuit,
& de infallibilitate Sedis Rom. non saltem dubitavit, ve-
rum etiam solenni protestatione eidem sese opposuit. Te-
stimonio sit hodierna, de *Bulla Anti-Quesnelliana*, contro-
versia, quæ magna animorum contentione in Gallia agi-
tatur, in qua eo jam perventum est, ut *Bulla Pontificia*, tan-
quam

quam erronea, una cum sanctissimi Patris infallibilitate, rejecta, insimulque ad superiorem, concilium nempe generale, sit provocatum. Et si ne ulla causa refectionis extitisset, illa sufficere potuisset, quod Papa, nescio quo impetu, denuo Vulgatam authenticam vendidit. Ita enim QUESNELLIO, quod interdum a Vulgata recesserit, exprobratur: *Demum, quod intolerabilis est, sacrum ipsum Novi Testamenti textum, damnabiliter vitiatum comperimus, & alteri, dudum reprobata, versioni Gallica Montensi in multis conformem, a Vulg. vero Editione, quae tot seculorum usum in Ecclesia probata est, atque ab orthodoxis omnibus pro authentica haberi debet, multipliciter discrepantem & aberrantem, pluriesque in alienos exoticos, ac saepius noxios sensus, non sine maxima perversione detortum (bb).*

§. XXII. Hanc inanem Praefulis Rom. querelam quando expendimus, nihil magis in votis habemus, quam ut QUESNELLIVS, in *versione sua N. T. Gallica*, omnes Vulgatae Edit. errores emendasset, longe ab iis recessisset, pressetque textum Graecum authenticum secutus fuisset, quod tamen se fecisse, in *Liberis ad Pontificem datis*, aperte inficiatur (cc). Enim vero, ut alia loca sicco pede praetercam, foedum illum errorem, in dicto nostro Petrino, uti ex *versione Latina, Parisiis edita*, accepimus, ex Vulgata haustum, retinuit, quem sane, si Graecum consulisset, nunquam admisisset.

§. XXIII. Nos *controversias Quesnellianas* cum ad scopum nostrum non pertineant, merito mittimus, atque in examine earum, quod praeter alios, etiam *Celeberrimi nostratis Academiae Theologi*, nempe *Magnif. DN. DD. CHLADENIVS (dd) & SCHROEERVS (ee)*, Patroni atque Praeceptores

(bb) *Vid. ipsa Bulla sub finem apud Erickium in Inclement. Clementis XI. examinata, quam ad exemplum Parisiense, apud viduam Franc. Muguet impressum, recudi curavit. (cc) Quae annexae sunt Bullae novitiae Clementis XI. a Jegero examinatae. (dd) Examine doctrinae Quesnellianae. (ee) Disput. de Jure Episcoporum in Gallia, a Papa ad concilium provocandi.*

res nostri aeternum devenerandi susceperunt, plane acquiescimus. Id saltem pro nostrae sententiae æquitate & innocentia inde clicimus, infallibilitatem Pont. Rom., etiam ab illis, qui fedi Rom. alias additissimi fuerunt, pro vana reputari. Nihil itaque efficiet altera *Syncretista*, ΟΤΡΟΚΟΣΗ objectio, quod nimirum nostra Ecclesia antiquitate se non commendat. Cum enim infallibilitas Pontif. Rom., quod ex hactenus dictis patet, valde dubia, vel verius profus nulla sit, ex mente autem tepidi ΟΤΡΟΚΟΣΗ, infallibilitati Scripturarum opponatur, ultro sequitur, plurima, quae hactenus ex cathedra prolata sunt dogmata, quaeque Scripturae S. repugnant, tanquam erronea, rejicienda esse. Geniini invariatae Augustinae Confessionis focii, infallibilitatem Scripturae S. omnibus in dogmatibus presse observantes, firmiterque eidem adhaerentes, de antiquitate summa Ecclesiae suae, contra omnes aliorum vanos insultus triumphant. Nulla enim Religio majori se antiquitate tuetur, quam quae in ipsomet Religionum principio alte radicata deprehenditur.

§. XXIV. Manifestam proinde calumniam in Ecclesiam Lutheranam eructat *Numisma illud Romanum, quod A. CONTZEN mordace suo, contra Jubilaeum Lutheravorum primum, conscripto libro, praemisit, cujus altera facies solis emblemata exhibet, cum inscriptione:*

*Constans ecclesiae antiquitas;
Mille & sexcentis micat invariabilis annis;
altera vero Lunae, cum epigraphe:
Inconstans haeresion novitas,
Mille & sexcentas facies centum induit annis.*

Nam cum hactenus demonstratum sit, Pontificios, Scripturariam, ut loquuntur, infallibilitatem, alto supercilio contemnere, imo multa praeter & contra Scripturam statuere, nullo modo splendor solis, qui huc dum semper idem fuit, Romanae Ecclesiae erit adscribendus. Non enim eru-

F

bescit

bescit CANISIUS (*ff*), Christianum vere catholicum describens, hunc talem appellare: *Der nachdem er getaufft ist, durchaus glaubet und bekennt, was die alte Catholische Römische Kirche glaubt und bekennt, NB. es sey eben in der Bibel geschrieben oder nicht.* En egregiam illam constantem Ecclesie Romanæ antiquitatem, cui inverso numismatis Romani ordine, inconstans hæreson novitas, quam longa antiquitas, verius esset tribuenda.

§. XXV. Relicta hinc Pontificiis calumniandi libidine, quæ ipsis propria est, æquitatis Christi memores, ita vestigiis mansveti Magistri insistere studuimus, ne vel otioso, multo minus mordace ac injurioso verbo, quempiam irritarem. Proh dolor! quantis convitiis & calumniis hostes veritatis innocentis LUTHERI natales, educationem, mores, ingenium, conversationem, vitam transactam, & mortem; dogmata itidem, Reformationis stupendum opus, ipsam denique translationem Bibliorum, ab adversariis passim niveo notatam calculo, cumulent, & propemodum obruant, integra loquuntur volumina. De interpretatione Codicis S. unum, quod ex ore VENERANDI PARENTIS accepi, recitasse placet testimonium. Anno circiter 1673. *Præses e Soc. Jesu* in Disputatione, quæ *Wratislavia in Burgo Casaræo* habebatur, LUTHERUM *infernalem* vocabat *hæreticum*, eo quod sub initium statim sacras literas adulteraverit, loco *Perfecti creavit, er hat geschaffen*, Imperfectum, *schuff* furrogando. *Abbas Vincentinus*, stemmate splendidus, cui antagonista munus delatum, LUTHERUM quidem hæreticum fuisse admittebat; sed ob hoc peccatillum Grammaticum talem esse negabat, imo *Versionem Lutheri Vulgatæ hoc loco præferendam esse assererat*, eo quod DEUS adhuc in principio circa creationis opus occupatus fuerit. Quærebatur porro ex *Præsido*, utrum Ebræum illud כִּרְמָה Perfectum, Imperf. vel Plusquamperf. exprimat? Hic tales minutias spernendo, coactus est audire, *pueros, qui talia ignorant, ferula*

(*ff*) *Catechismo min. quæst. 1.*

ferula esse dignos; subjecitque Vir eruditissimus, Præteritum apud Ebræos, omnes ejus species virtualiter includere. Nos cum Spiritum Christi habeamus, non statim Vulgatum ob colaphos, quos Prisciano saepe impegit, v. c. *calefacimini* (gg) & sic porro, gehennæ adjudicamus. Illud tamen, stringente nos veritate, fateri cogimur, infallibilem, ut dici amat, Christi Vicarium, Vulgatam, quæ DEUM manifeste injuriæ arguit, verbaque Spiritus S. contradictorio sensu detorquet, approbando & canonizando, privilegio infallibilitatis, nobis vel invitis prorsus excidisse.

§. XXVI. Nos piam erga coeleste Numen decet mentem testari, eidemque supplices agere gratias, quod ministerio B. LUTHERI Ecclesiam tantis beneficiis cumularit, eandemque e densis errorum tenebris, non minus gloriose & potenter, quam populum Israëliticum e servitute Aegyptiaca, liberaverit. Idem propitium Numen, cujus auspicii Reformatio, non absque stupore, est inchoata, & mirabiliter continuata, ita ut optatum conspexerit finem, Ecclesiam emendatam, jam per duo secula contra insultus & machinationes Satanae potenti dextra defensam & conservatam, ad consummationem usque seculi, forti suo brachio tueatur, & florentissimam esse jubeat. In primis ILLUSTREM AD ALBIM, *veritatis caelestis fidem custodem*, remigio alarum suarum clementer protegat, ut quæ hucusque terror omnium hostium veritatis fuit, in posterum quoque furorem ipsorum valide infringat, conceditumque sibi pretiosissimum sinceræ Religionis thesaurum, sollicitè sine macula custodiat, & intemeratum asservet, quo viri Ecclesiae & Reipublicæ utiles quovis tempore magno numero ex eadem progrediantur.

(gg) Jac. II. 16.

DEO IMMORTALI GLORIA.

AD FILIVM DILECTVM

Dum segeti falces alienae immittere tentas,
 Incurris poenam, chara propago, gravem.
 Poena tamen si qua sit lege vocanda, sat ista
 Mitis erit, secum plurima fertque bona
 En ualidus, pro decrepito, tibi Praeses agonis
 Obtigit, absque omni vulnere liber eris.
 Castigare suos, clemens sic fuerit Iovæ:
 Abraha conjux ceu tibi testis erit.
 Tu modo perge sacris studiis incumbere navus,
 Temporis ut tractu Praeses et ipse sis,
 Quamque ad eam Domino tibi tot discrimina rerum
 Non permis'erunt, adificare stude.
 Subsidiis, Patria, felix doctisque Magistris,
 Quam, Fili, multos te superare vides.
 Quot miseris peregrinando superanda pericla,
 Expertum praeter credere nemo velit.
 Tu tamen es doctis natus, nutritus Athenis:
 Quae te persciant tutus habere potes.
 Quos lustrare cupis libros, vel Scripta vetusta,
 Haec tibi communis Bibliotheca dabit.
 Excitet ac Maccenates tibi Summus Iovæ,
 In stadio currens, ne titubando ruas.
 Laudes quodque DEI, coetus curetque salutem
 Organon, evadas, utile in ade sacra.

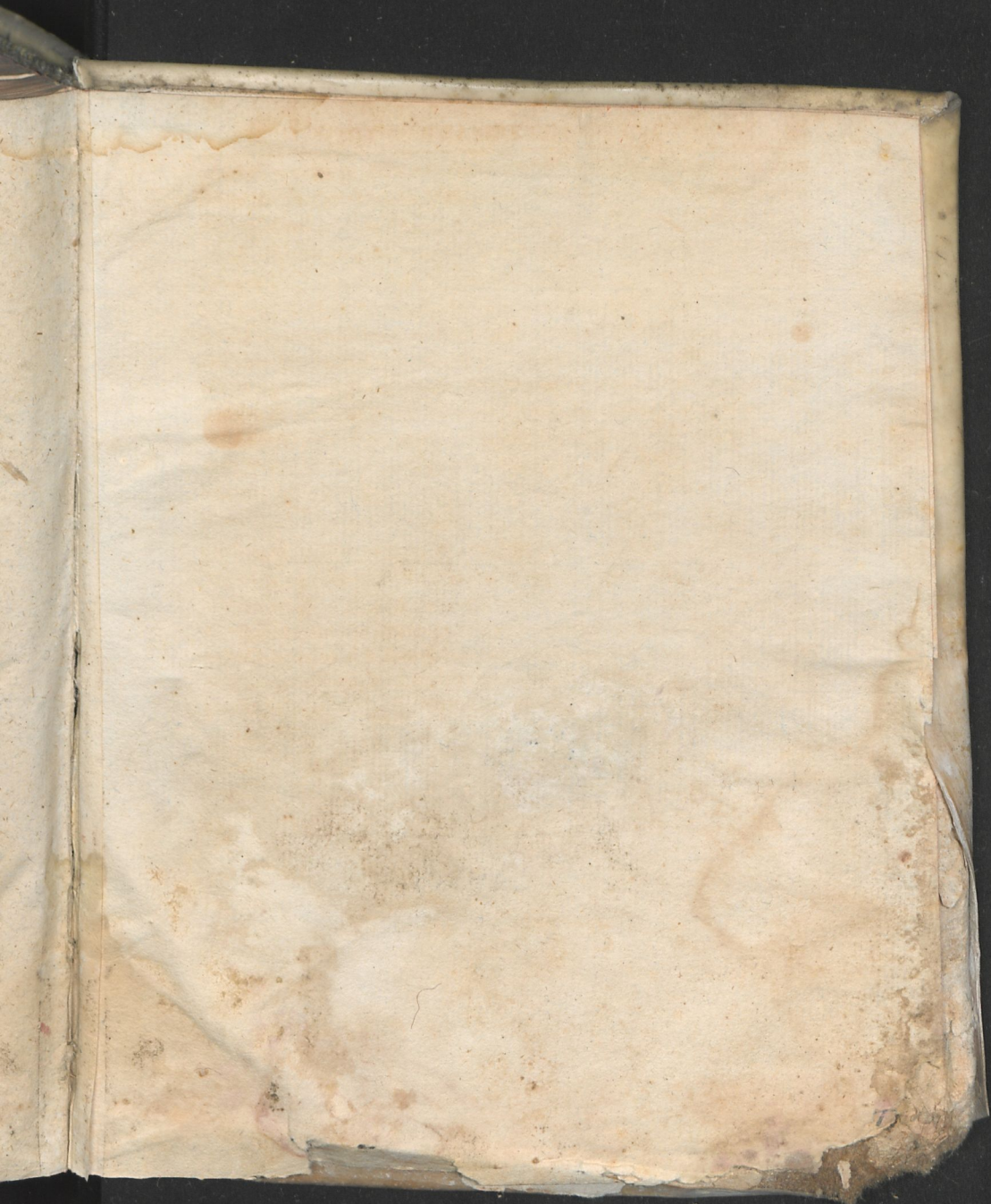
Tibi optime cupiens Pater

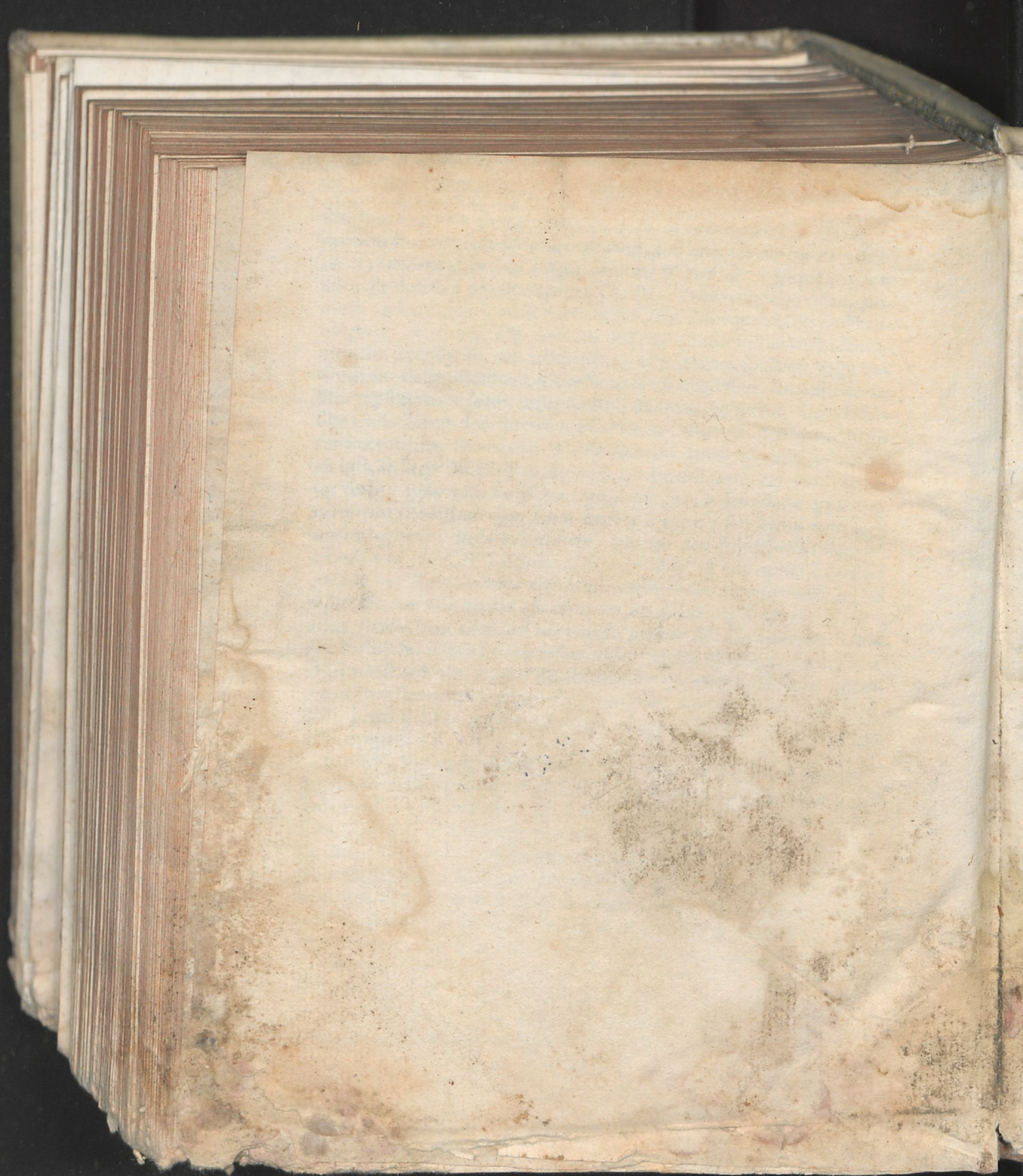
M. GEORGIUS MICHAELIS CASSAI,

Hungarus, Colleg. Philosoph. Assessor.

ERRATA.

Praefat. A. 2. lin. 6. lege pleno, ibid. lin. 24. l. contror. Consp. A.
 3. col. I. lin. 14. l. §. 6. ibid. lin. 15. l. Velef. Cap. I. §. XXI. lin. 16. l.
 אַרְבֵּי, ibid. §. XXII. lin. 2. l. ubi Vulgatus, ibid. lin. 16. l. אַרְבֵּי, ibid.
 §. XXIII. lin. 16. l. conformis. Cap. II. §. XIV. lin. 4. l. statueret, ibid.
 §. XI I. lin. 27. l. Oeconom.

EO-Reg. 2002

Q1 A 6729

Reha

M. 4

L. F. M.

30

ΠΕΡΙ

ΤΟΥ ΚΡΙΤΟΥ
ΔΙΚΑΙΩΣ, ΟΥΚ ΑΔΙΚΩΣ
ΚΡΙΝΟΝΤΟΣ,

SEV, DE

IVDICE
IVSTE, NON, INIVSTE
IVDICANTE,

AD VINDICANDVM ORACVLVM 1. PETR. II, 23.
CONTRA STATORES INFALLIBILITATIS
PONTIFICIS ROMANI,

PRAESIDE

DN. GOTTLIEB WERNSDORFIO,
SS. THEOL. DOCT. EIVSDEMQUE PROF. PVBL. AEDIS O.O.SS.
PRAEPOSITO, ET SENATVS ECCLESIASTICI ASSESSORE,

STVDIORVM FORTVNARVMQUE SVARVM AMPLIFICATORE, OMNI OB-
SEQVII ATQVE HONORIS CVLTV AETATEM DEVENERANDO,

DIE XII. NOV. ANNI SECVLARIS,
EMENDATAE PER LVTHERV M, RELIGIONIS, SECVNDI,
E CATHEDRA IPSIVS,

AVCTOR RESPONDENS

IO. FRIDERICVS, GEORGF. MICHAELIS,
VVITTEMBERGENSIS, SS. THEOL. CVLTOR,
HORIS, ANTE MERIDIEM, SVETIS, DISPVTABIT.

VVITTEMBERGAE, STANNO CREVSIGIANO.